

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA**

INDRĖ POVILAITYTĖ
**STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA**

**IEŠKININIŲ BYLŲ NUTRAUKIMAS PIRMOSIOS INSTANCIJOS
TEISME**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
prof. dr. Stasys Vėlyvis

Vilnius, 2009

TURINYS

IVADAS.....	3
1. CIVILINIŲ BYLŲ NUTRAUKIMO SAMPRATA	5
2. CIVILINIŲ BYLŲ NUTRAUKIMO PAGRINDAI	13
2.1. Pagrindai egzistuojantys iki kreipimosi į teismą	14
2.1.1 Bylos nenagrinėtumas teisme	15
2.1.2 Įstatymu numatytos tos kategorijos byloms ginčo sprendimo ne teisme tvarkos nesilaikymas ir nebegalėjimas šia tvarka pasinaudoti	21
2.1.3 Įsiteisėjęs teismo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimt ieškovo ieškinio atsisakymą ar patvirtinti taikos sutartį	25
2.1.4 Įsiteisėjęs arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu	28
2.2. Pagrindai atsirandantys teismo proceso metu	30
2.2.1. Ieškovo atsisakymas nuo ieškinio	30
2.2.2 Šalių taikos sutartis	34
2.2.3. Fizinio asmens, kuris buvo viena iš bylos šalių, mirtis.....	37
2.2.4 Juridinio asmens, kuris buvo viena iš šalių, likvidavimas	40
3. CIVILINIŲ BYLŲ NUTRAUKIMO TVARKA IR PADARINIAI.....	43
IŠVADOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57
SANTRAUKA.....	65
SUMMARY.....	66

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos teisės sistema numato, jog asmuo, kurio teisės pažeistos, turi teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (toliau tekste – CPK) 5 str. numato¹, kad teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens, kuris kreipėsi į teismą, kad būtų apginta jo teisė ar įstatymo saugomas interesas, pareiškimą. Ieškinio teisenos bylose paduodami ieškiniai, o ypatingosios teisenos – pareiškimai ar prašymai. Ieškinį galima apibūdinti kaip suinteresuoto asmens konkrečiomis aplinkybėmis pagrįstą ir nustatyta procesine tvarka pateikiamą kreipimąsi į teismą su reikalavimu apginti pažeistą ar ginčijamą subjektinę teisę. Teismui priėmus ieškinį ir ginčą sprendžiant iš esmės, paprastai teismo procesas baigiamas sprendimo priėmimu, tačiau teismui priėmus bylą nagrinėti, gali išaiškėti kliūtys, kurios bylos nagrinėjimą iš esmės daro negalimą arba nereikalingą. Tokiu atveju, CPK numato dvi bylos užbaigimo, nepriėmus sprendimo iš esmės formas: tai bylos nutraukimas ir ieškinio palikimas nenagrinėto.

Civilinės bylos nutraukimas nepriimant teismo sprendimo galimas CPK 293 str. numatytais pagrindais. Toks proceso užbaigimas civilinėse bylose yra retas ir sudaro tik apie 6-7 proc.² visų teismuose išnagrinėtų civilinių bylų. Pastaraisiais metais nutrauktų civilinių bylų skaičius yra pastovus, tačiau kinta bylos nutraukimo pagrindų, susijusių su padarytomis teismo klaidomis sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą, santykis su kitais bylos nutraukimo pagrindais, atsiradusiais po bylos iškėlimo teisme.

Šiam institutui nėra skirta daug dėmesio civilinio proceso teisės moksle. Lietuvos teisės moksle bylos nutraukimą institutą nagrinėjo doc. dr. S. Vėlyvis, V. Mikelėnas, A. Driukas. Magistro darbe naudojami ir kitų šalių teorine medžiaga, mokslininkų M.A.Gurvičiaus, A.F.Kleinman moksliniais darbais.

Tyrimo objektas. Civilinių bylų nutraukimo institutas ir jo praktiniai aspektai LR teismų procesiniuose sprendimuose.

Tyrimo dalykas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo dalykas – ieškininių bylų pirmos instancijos teisme nutraukimo teisinis reguliavimas.

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės Žinios. 2002, Nr. 36-1340

² <http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp> prisijungimo laikas: 2009-09-06

Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į magistro baigiamojo darbo tyrimo objektą ir dalyką, tiesioginis šio darbo tikslas yra išanalizuoti ir įvertinti ieškininių bylų nutraukimo I-os instancijos teisme teisinio reguliavimo esminius teorinius bei praktinius klausimus.

Tyrimo uždaviniai. Tam, kad būtų tinkamai ir visapusiškai pasiektas tyrimo tikslas išsikelsime žemiau nurodytus uždavinius:

1. Atskleisti bylų nutraukimo esmę remiantis teorine medžiaga.
2. Išanalizuoti ir įvertinti, kaip ir kokia apimtimi teismai taiko bylos nutraukimo procedūrą.
3. Atskleisti pagrindines pirmosios instancijos teismų daromas klaidas ir išanalizuoti kylančias problemas.
4. Remiantis pirmosios instancijos teismų praktika išanalizuoti ir įvertinti kaip I-os instancijos teismai taiko bylos nutraukimo procedūrą.

Hipotezės iškėlimas. Daugiausiai civilinių bylų pirmosios instancijos teisme yra nutraukiama dėl to, kad šalys susitaiko.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe naudotasi įvairiais teoriniais ir empiriniais tyrimo metodais kaip tyrimo objekto pažinimo būdais, siekiant visapusiškai išanalizuoti tiriamus reiškinius. Iškeltų uždavinių pobūdis suponavo kompleksinį teorinių ir empirinių mokslinio tyrimo metodų naudojimą. *Lyginimo metodas* naudotas analizuojant Lietuvos teisinę bylų nutraukimo reglamentavimą procese, taip pat analizuojant teismų praktiką bei nagrinėjant skirtingų mokslininkų analizuojamas problemas. Vienas pagrindinių taikytų metodų yra *sisteminės analizės*, kuris padeda atskleisti ieškininių bylų nutraukimo pirmos instancijos teisme esmę bei ypatumus. *Lyginamuoju istoriniu metodu* naudotasi analizuojant senesnius ir naujausius literatūros šaltinius bei teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias bylų nutraukimą.

Pagrindinis empirinis mokslinio tyrimo metodas, kuriuo naudotasi atliekant tyrimą – tai *dokumentų, teisės aktų ir teismų praktikos analizė*. Šio metodo pagalba buvo tiriami tiek galiojantys teisės aktai, tiek teismų procesiniai dokumentai. Siekiant apdoroti surinktus kiekybinius duomenis, buvo pasitelktas *matematinės duomenų analizės metodas*, jo pagalba galima nustatyti civilinių bylų nutraukimo pagrindų dėsningumus, paplitimą bei dinamiką.

1. CIVILINIŲ BYLŲ NUTRAUKIMO SAMPRATA

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 dalis numato, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą³. Tai asmens teisinio statuso dalis, materialiaja prasme reiškianti teisę į ieškinio patenkinimą, o procesine prasme – teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, nors bylą išnagrinėjus iš esmės gali paaiškėti, jog teisė nebuvo pažeista. Ši teisė detalizuojama Lietuvos Respublikos CPK 5 str., kuris numato, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas⁴. Teismas turi ne tik priimti kreipimąsi į teismą, bet ir išspręsti bylą iš esmės. Teismai yra institucija ginanti asmens teises ir laisves. Lietuvos Respublikos teismų sistema užfiksuota Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos teismų įstatyme⁵. Civilines bylas kaip pirmos instancijos teismai nagrinėja apylinkės ir apygardos teismai (CPK 25 str.), kurias bylas apygardos teismai nagrinėja kaip pirmos instancijos teismai, o kurias bylas nagrinėja kaip pirma instancija Vilniaus apygardos teismas nurodo CPK 27, 28 str. Teismų įstatymo 15 str. nurodo, Apylinkės teismas yra pirmoji instancija civilinėms byloms, įstatymų priskirtoms jo kompetencijai. Apylinkės teismas yra pirmoji instancija visoms byloms, išskyrus bylas, kuriose ieškinio suma didesnė kaip 100 tūkst. Lt., dėl autorinių neturtinių teisinių santykių, dėl bankroto ir restruktūrizavimo, dėl civilinių viešo konkurso teisinių santykių, pagal banko laikinojo administratoriaus pareiškimą dėl banko akcinio kapitalo sumažinimo, kai viena šalis yra užsienio valstybė, pagal ieškinius dėl priverstinio akcijų pardavimo, pagal ieškinius dėl juridinio asmens veiklos tyrimo). Apygardos teismas turi daugiau kompetencijos už apylinkių teismus ir yra pirmoji instancija civilinėms byloms, kuriose ieškinio suma didesnė kaip vienas šimtas tūkstančių litų, išskyrus šeimos teisinių santykių bylas dėl turto padalijimo; dėl autorinių neturtinių teisinių santykių; dėl civilinio viešo konkurso teisinių santykių; dėl bankroto ir restruktūrizavimo; pagal banko laikinojo administratoriaus pareiškimą dėl banko akcinio kapitalo sumažinimo; kurių viena šalis yra užsienio valstybė; pagal ieškinius dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo ir dėl juridinio asmens veiklos tyrimo; kitas civilines bylas, kurias pagal įstatymus kaip pirmosios instancijos teismas nagrinėja apygardos teismai. Todėl šiame darbe I-osios instancijos teismu vadinami apylinkės ir apygardos teismai (CPK 26 str.).

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁴ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika (I tomas). Vilnius: teisinės informacijos centras. 2005. P 29.

⁵ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas 1994 m. gegužės 31 d. Nr.I-480 Vilnius (Lietuvos Respublikos 2002 m. sausio 24 d. įstatymo Nr. IX-732 (nuo 2002 m. gegužės 1 d.) (Žin., 2002, Nr. 17-649) redakcija).

Tačiau ne visais atvejais teismas bylą gali išnagrinėti ir priimti sprendimą. Teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos siejama su tos teisės prielaidomis ir tinkamomis jos realizavimo sąlygomis, specialiais reikalavimams kaip tą teisę įgyvendinti. Teismas, priimdamas ieškinį, turi patikrinti, ar šis atitinka ieškinio turiniui ir formai keliamus reikalavimus ir ar asmuo turi teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos.

Nesilaikymas ieškinio formai ir turiniui keliamų reikalavimų yra ištaisomas, o kitais atvejais, kai asmuo nesilaiko kreipimosi į teismą tvarkos, teismas ieškinį priimti atsisako. Ieškinį priimti teismas atsisako CPK 137 str. numatytais pagrindais, t.y., kai: 1) ieškiny s nenagrinėtinas teisme; 2) ieškiny s neteisingas tam teismui; 3) suinteresuotas asmuo, kreipęsis į teismą, nesilaikė įstatymų nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos; 4) yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio ar patvirtinti šalių taikos sutartį; 5) teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu; 6) šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo; 7) pareiškimą paduoda neveiksnius fizinis asmuo; 8) pareiškimą suinteresuoto asmens vardu padavė neįgaliotas vesti byla asmuo, kai kurie jų yra tapatūs bylos nutraukimo pagrindams, numatytiems CPK 293 str. (bylos nutraukimas) ir CPK 296 str. (pareiškimo palikimas nenagrinėtu).

Nustačius šių sąlygų pažeidimą, ieškinio priėmimo stadijoje turi būti atsisakyta priimti pareiškimą. Atsisakymas priklausomai nuo atsisakymo pagrindų gali būti laikinas arba galutinis. Paaaiškėjus šių sąlygų pažeidimams pradėjus procesą, t.y. priėmus pareiškimą, atsiranda skirtingi teisiniai padariniai. Tai lemia du bylos baigimo būdus – bylos nutraukimą ir pareiškimo palikimą nenagrinėto.

Kaip ir daugelio kitų Europos valstybių, Lietuvos civiliniame procese yra dvi savarankiškos teisenos – ieškininė ir ypatingoji. Ieškininės teisenos tikslas – pašalinti subjektinės materialinės teisės pažeidimą, o ypatingosios – užtikrinti tinkamą tam tikrų teisių įforminimą, siekiant išvengti subjektinės materialinės teisės pažeidimo. Civilinio proceso kodeksas ieškininę teisena nuo ypatingosios atriboja pagal ginčo dėl teisės buvimo ar nebuvimo kriterijų. CPK numato, kad civilinė byla gali būti nagrinėjama arba ieškinine (ginčo teisena), arba ypatingąja teisena. Teisena – tai speciali civilinių bylų nagrinėjimo tvarka. Kadangi dauguma bylų yra nagrinėjamos ieškinio teisena, todėl ši teisena vadinama pagrindine, nes būtent ji nustato pagrindines proceso taisykles. Ieškinine (ginčo) teisena nagrinėjamos visos civilinės bylos, iškeliamos remiantis ieškiniu.

Civilinį procesą sudaro septynios stadijos: 1) civilinės bylos iškėlimas, 2) pasirengimas civilinės bylos nagrinėjimui, 3) teisminis nagrinėjimas, 4) neįsiteisėjusių teismo sprendimų apskundimas apeliacine tvarka, 5) teismo sprendimo vykdymas, 6) įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių nagrinėjimas kasacine tvarka, 7) proceso atnaujinimas. Procesio stadija, tai tam tikra procesinių veiksmų dalis, kurią sudaro procesinių veiksmų visuma, tam tikram proceso tikslui pasiekti. Beveik visos bylos pereina pagrindines tris stadijas, t.y. bylos iškėlimas, pasirengimas bylos nagrinėjimui ir teisminis nagrinėjimas. Bylą nutraukus ar pareiškimą palikus nenagrinėtu byla gali baigtis ir antroje stadijoje.

Pirmosios instancijos teismas išsprendžia civilinę bylą iš esmės, priimdamas sprendimą (CPK 214 str. 1 d.). Teismo sprendimu išsprendžiami visi šalių reikalavimai, likviduojamas ginčas. Tačiau teismas ne visada gali priimti sprendimą, nes paaiškėja, kad civilinė byla iškelta neteisėtai arba kitais atvejais, nors ir byla iškelta teisėtai, bylos negalima baigti sprendimu dėl nagrinėjimo metu atsiradusių priežasčių. Vienos priežastys užkerta kelią bylą pagal tapatų ieškinį nagrinėti ateityje, o kitos, jas pašalinus, tokios galimybės neužkerta. Kaip ir minėta anksčiau dvi skirtingos priežastys, lemiančios bylos baigtį nepriimant teismo sprendimo, lemia skirtingus bylos baigimo be teismo sprendimo būdus – bylos nutraukimą ir pareiškimo palikimą nenagrinėto. Skiriasi šių dviejų civilinio procesų institutų pagrindai, procesinės teisinės pasekmės. Nustačius, kad procesas pradėtas, pažeidus teisės kreiptis į teismą prielaidas, byla nutraukiama. Bylos nutraukimas panaikina galimybę kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, o ieškinio palikimas nenagrinėto tokios galimybės nepanaikina.

Nustačius, kad procesas pradėtas, pažeidus teisės kreiptis į teismą prielaidas, byla nutraukiama. Tai reiškia, kad buvo kreiptasi į teismą teisminės gynybos neturint šios teisės ir procesas buvo pradėtas neteisėtai, tačiau ir teisėtai pradėto proceso metu gali atsirasti aplinkybių, kurios daro procesą negalimą arba nereikalingą, ne tik dabar bet ir ateityje.

Iki 1961 gruodžio 31 d. RTFSK Civilinio proceso kodeksas, galiojęs ir Lietuvos teritorijoje numatė tik vieną civilinių bylų užbaigimo, nepriimant teismo sprendimo būdą – bylos nutraukimą su skirtingomis teisinėmis pasekmėmis.

Kaip nurodo prof. S.Vėlyvis, nutraukus bylą vienu atveju, bylos nagrinėjimas būdavo nutraukiamas visam laikui, o bylą nutraukiant kitais, pavyzdžiui numatytais 1923 m. RSFSR 100 str.pagrindais būdavo parašoma, kad ieškovui išlieka teisė pareikšti ieškinį ateityje. Galimybė pakartotinai pateikti tapatų ieškinį neatitiko bylos nutraukimo specifikos, kuri reiškė teismo veiklos byloje pabaigą su teisės pakartotinai kreiptis į teismą, reiškiant tapatų ieškinį panaikinimu ir negalimumą bylos išspręsti ne tik šiame procese, bet ir ateityje. Ieškovas, kreipdamasis į teismą, tikisi

gauti atsakymą iš esmės, tačiau teismas dėl tam tikrų objektyvių priežasčių jam tokio atsakymo neduoda ir negalės duoti ateityje. Teismas nustato, kad išviso nėra galimybės priimti sprendimą iš esmės. Akivaizdu, kad tokiu atveju bylos nutraukimas tikslingas ir pagrįstas. Vis dėl to praktikoje dažnai pasitaiko atvejų kuomet galimybės išspręsti bylos iš esmės nėra tik šitame procese dėl laikino teisės kreiptis į teismą nebuvimo, kas gali būti pašalinta ateityje. Bylos nutraukimas šiais atvejais būtų lygus teismo atsisakymui vykdyti teisingumą. Todėl ir buvo išskirtos dvi civilinės bylos užbaigimo nepriimant sprendimo formos⁶. Iki to laiko buvo manoma, kad nėra praktinio reikalingumo teisiškai įtvirtinti šią civilinių bylų nutraukimo formą, nes įstatymas numato įvairias civilinių bylų nutraukimo procesines pasekmes⁷.

TSR Sąjungos ir sąjunginių respublikų civilinio proceso pagrindų (toliau tekste Pagrindai)⁸, galiojusių ir Lietuvos teritorijoje 41 str. ir 42 str. aiškiai atribojo abi šias formas. Pagrindų 41 str. 1 d. numatė šiuos civilinės bylos nutraukimo pagrindus: 1) jeigu byla nenagrinėtina teismo organuose; 2) jeigu ieškovas yra nesilaikęs tos kategorijos byloms nustatytos ginčo išankstinio neteisminio sprendimo tvarkos ir nebegalima šia tvarka pasinaudoti; 3) jeigu yra įsiteisėjęs priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu teismo sprendimas arba nutartis priimti ieškovo atsisakymą nuo ieškinio ar patvirtinti šalių taikos sutartį; 4) jeigu ieškovas atsisakė nuo ieškinio ir atsisakymą teismas priėmė; 5) jeigu šalys sudarė taikos sutartį ir teismas ją patvirtino; 6) jeigu yra draugiškojo teismo sprendimas, priimtas jo kompetencijos ribose, dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu; 7) jeigu šalys yra tarpusavyje sudariusios sutartį perduoti tą ginčą spręsti trečiųjų teismui; 8) jeigu, mirus asmeniui, kuris buvo viena iš bylos šalių, ginčo teisiniame santykiyje neleidžiamas teisių perėmimas. To paties straipsnio antroje dalyje buvo pabrėžiama, kad bylą nutraukus, vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu neleidžiama. Todėl Pagrinduose įtvirtintas civilinių bylų nutraukimo pagrindų sąrašas buvo išsamus ir negalėjo būti aiškinamas plečiamai. TSRS įstatymų leidėjas nesuteikė sąjunginėms

⁶ Веливис С. И. Некоторые вопросы оставления иска без рассмотрения. Известия высших учебных заведений. Правоведение 4. Издательство Ленинградского университета 1966. С. 70-72.

⁷ Веливис С. И. Некоторые вопросы оставления иска без рассмотрения. Известия высших учебных заведений. Правоведение 4. Издательство Ленинградского университета 1966. С. 75.

⁸ Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos ir sąjunginių respublikų civilinio proceso pagrindai// Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1961, Nr. 36.

respublikoms teisės savo įstatymuose nustatyti kitos bylos nutraukimo pagrindų. Taigi ir LTSR CPK priimtas 1964 m. liepos 7 d.⁹, kuris įsigaliojo 1965 m. sausio 1 d. 43 str. pakartojo Pagrindų 41 str. 1 d.

Teismas ieškinį palikdavo nenagrinėtą, remdamasis Pagrindų 42 str. 1 d. Ieškinys buvo paliekamas nenagrinėtas, jeigu: 1) ieškovas nesilaikė tos kategorijos byloms nustatytos ginčo išankstinio neteisminio sprendimo tvarkos ir dar galima pasinaudoti šia tvarka; 2) ieškinį pareiškė neveiksnius asmuo; 3) pareiškimą ieškovo vardu padavė neįgalintas vesti bylą asmuo. Pašalinus sąlygas, kurios buvo pagrindas ieškiniui palikti nenagrinėtam, ieškovas turėjo teisę vėl pareikšti tą patį ieškinį bendra tvarka.

Pagrindų 42 str. 2 d. numatė teisę sąjunginėms respublikoms savo įstatymuose nustatyti ir kitų pagrindų, kuriais teismas gali palikti ieškinį nenagrinėtą. 1982 m. redakcijos normos jau numatė ne ieškinio, o pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindus, nes ši civilinių bylų užbaigimo, nepriimant teismo sprendimo iš esmės forma būdinga ne tik ieškininėms, bet ir ypatingosios teisenos byloms, o taip pat bylų, kylančių iš administracinių teisinių santykių, teisenai¹⁰.

2000 m. įstatymų leidėjas papildė 1964 m. CPK 243 str. aštuntuoju punktu, kuriame buvo sakoma, kad byla nutraukiama ir kitais šio kodekso numatytais atvejais.

2003-01-01 įsigaliojusio Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 293 str. jau yra devyni bylos nutraukimo pagrindai, 1) jeigu byla nenagrinėtina teisme; 2) jeigu ieškovas ar pareiškėjas, kurie kreipėsi į teismą, yra nesilaikę tos kategorijos byloms nustatytos ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos ir nebegalima šia tvarka pasinaudoti; 3) jeigu yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo ieškinio atsisakymą ar patvirtinti šalių taikos sutartį; 4) jeigu ieškovas atsisakė ieškinio ir atsisakymą teismas priėmė; 5) jeigu šalys sudarė taikos sutartį ir teismas ją patvirtino; 6) jeigu yra įsiteisėjęs arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu; 7) jeigu mirus fiziniam asmeniui, kuris buvo viena iš bylos šalių, atsižvelgiant į ginčo teisinius santykius, neleidžiamas teisių perėmimas; 8) jeigu likvidavus juridinį asmenį, kuris buvo viena iš bylos šalių, atsižvelgiant į ginčo teisinius santykius, neleidžiamas teisių perėmimas; 9) kitais Civilinio proceso kodekso numatytais atvejais.

⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas 1994 m. gegužės 31 d. Nr.I-480 Vilnius (Lietuvos Respublikos 2002 m. sausio 24 d. įstatymo Nr. IX-732 (nuo 2002 m. gegužės 1 d.) (Žin., 2002, Nr. 17-649) redakcija).

¹⁰ Веливис С. И. Оставление судом первой инстанции гражданского дела без рассмотрения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва – 1971.

Pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindai numatyti CPK 296 str. Jame sakoma, kad pareiškimas paliekamas nenagrinėtas:

1) jeigu ieškovas ar pareiškėjas, kurie kreipėsi į teismą, nesilaikė tos kategorijos byloms nustatytos išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos ir dar galima pasinaudoti šia tvarka; 2) jeigu pareiškimą padavė neveiksnus fizinis asmuo 3) jeigu pareiškimą ieškovo ar pareiškėjo vardu padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo; 4) jeigu teisme nagrinėjamas ginčas tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu; 5) jeigu atsakovas neprašo priimti sprendimo už akių CPK 246 straipsnio 1 dalyje nurodytu atveju; 6) jeigu abi šalys, neprašiusios nagrinėti bylą jų nesant, neatvyko be svarbių priežasčių; 7) jeigu pareiškimą padavęs asmuo nėra sumokėjęs nustatyto dydžio žyminio mokesčio; 8) jeigu yra pareikšta keletas reikalavimų, o žyminis mokestis sumokėtas tik už dalį iš jų, – neapmokėtų reikalavimų dalyje; 9) jeigu šalys yra tarpusavyje sudariusios sutartį perduoti tą ginčą spręsti arbitražui; 10) CPK 139 straipsnio 1 dalyje nurodytu atveju; 11) jeigu bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu paaiškėja, kad pareiškimas neatitinka ieškinio turiniui keliamų reikalavimų; 12) kitais šio CPK ir Civilinio kodekso numatytais atvejais.

Bylos nutraukimas ir pareiškimo palikimas nenagrinėto skiriasi bylos baigimo pagrindais ir procesiniais teisinėmis pasekmėmis. Pagrindinis skirtumas, kad bylą nutraukus pakartotinai su tapačiu ieškiniu kreiptis į teismą nebegalima, o palikus pareiškimą nenagrinėtu – pakartotinai kreiptis į teismą, pašalinus nurodytas aplinkybes dėl kurių pareiškimas buvo paliktas nenagrinėtu, galima.

Jeigu anksčiau galiojusiam CPK (1964 m.) bylos nutraukimo pagrindų sąrašas buvo aiškiai baigtinis, tai pagal dabartinį kodeksą šis sąrašas nėra baigtinis, nes CPK sakoma, kad bylą nutraukti galima ir kitais CPK numatytais atvejais. Tai sudaro sąlygas teismams šį sąrašą aiškinti plečiamai ir nutraukti bylas nesant įstatyminio pagrindo. Pavyzdžiui Pirmosios instancijos teismas nutartimi nutraukė civilinės bylos nagrinėjimą dėl skolos priteisimo, remdamasis ieškovo raštu, kuriame nurodyta, kad atsakovė sumokėjo skolą ir padengė bylinėjimosi išlaidas. Teismas vadovavosi LR CPK 3 str. 6 d. įtvirtinta įstatymo (teisės) analogija ir tuo, kad LR CPK 293 str. bylos nutraukimo pagrindų sąrašas nėra baigtinis. Teismas nusprendė, kad atsiskaičius su ieškovu, išnyko teisinis civilinės bylos nagrinėjimo pagrindas. Nutraukdamas bylą, teismas nutartyje nenurodė, kokį bylos nutraukimo pagrindą taiko kaip analogiją. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas neatkreipė dėmesio, jog LR CPK 293 str. 9 p. nustatyta, kad kiti civilinės bylos nutraukimo atvejai turi būti numatyti CPK bei nustatė, kad nagrinėjamu atveju artimiausias iš pagrindų būtų ieškovo atsisakymas nuo ieškinio, tačiau toks pagrindas reikalauja atitinkamos procedūros. Gavęs

atsisakymą nuo ieškinio teismas privalo jį apsvarstyti, patikrinti, ar nėra CPK 42 str. 2 d. įtvirtintų aplinkybių, kliudančių bylos nutraukimui¹¹.

Anksčiau galiojusiam CPK 245 str. buvo nurodytas baigtinis pareiškimo palikimo nenagrinėto sąrašas. Dabartinis CPK 296 str. 1 d. pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindų sąrašas nėra baigtinis, nes pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindai yra numatyti ir kituose CPK bei Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau CK) straipsniuose (296 str. 1 d. 12 punktas). Tačiau remtis papildomais pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindais, kitokia šio instituto normų taikymo tvarka ir teisiniais padariniais, nurodytais kituose įstatymuose reikėtų tik kai pats CPK teikia pirmumą kitų įstatymų normoms (CPK 1 str. 1, 2 d.). Esant CK ir CPK kolizijai, turėtų būti taikoma CPK norma¹².

Toks sąlygiškai griežtas teisinis reguliavimas paaiškinamas, tuo, pareiškimo palikimo nenagrinėto nors ir neužkerta galimybės kreiptis į teismą pakartotinai, tačiau užkerta kelią tolimesnei konkrečios bylose eigai, riboja teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą ir nutolina teismo sprendimo dėl pažeistos teisės gynimo priėmimą¹³.

Dabartiniame CPK lyginant su ankstesniu juo numatyti taip pat yra keli nauji pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindai, o keli tiesiog šiek tiek pakeisti. CPK 296 str. 5 ir 10 punktuose nurodyti ieškinio palikimo nenagrinėto pagrindai kuomet atsiimamas ieškinys ir kuomet į teismo posėdį neatvyksta ieškovas ar jo atstovas, kuriems tinkamai pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą, tačiau iki teismo posėdžio pradžios nepateikiami dokumentai, pateisinantys jų neatvykimą, ar teismas neatvykimo priežastis pripažįsta nesvarbiomis (neatvykimas dėl ligos, atostogos, komandiruotė, šalies atstovo užimtumas kitose bylose, kitoks užimtumas ir kiti panašūs atvejai paprastai nelaikomi svarbiomis priežastimis) ir atsakovas neprašo priimti sprendimą už akių. Dabartinio CPK 296 str. 9 punktas atitinka ankstesnio CPK 243 str. 6 punkte nurodytą bylos nutraukimo pagrindą, tačiau iki dabartinio CPK priėmimo tai sudarė bylos nutraukimo pagrindą. Skirtingai nei 1964 m. CPK 245 str. 6 punkte dabartiniame kodekso 296 str. 1 d. 6 punkte nurodyta, kad teismas palieka pareiškimą nenagrinėtu, jeigu abi šalys neatvyksta be svarbių priežasčių, galimybė išspręsti bylą šalims nedalyvaujant, nebeįrašyta.

Pasikeitė ir pareiškimo palikimo nenagrinėtu ypatingoje teisėje pagrindai, ankstesnio CPK 271 str. 3 dalyje, 289 str. 3 dalyje buvo numatyta, kad jei ginčas kyla dėl teisės, byla nagrinėti ieškininės

¹¹ Vilniaus apygardos teismas 2008-07-04 nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-489-186/08.

¹² Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika (I tomas). Vilnius: teisinės informacijos centras. 2005. P 112.

¹³ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004

teisenos tvarka ir pareiškimas ar skundas paliekamas nenagrinėtu. Dabartiniame CPK tokio pagrindo nebeliko, ypatingos teisenos bylose nagrinėjamos, nepriklausomai nuo to ar kyla ginčas dėl teisės (CPK 443 str.7 d.).

Bylos nutraukimas ir pareiškimo palikimas nenagrinėto turi bendrą bruožą:

Byla gali būti nutraukta ar pareiškimas paliekamas nenagrinėtas tiek ginčo teisenos bylose, tiek ir ypatingosios teisenos bylose dėl antstolių veiksmų, taip pat bylose nagrinėjamos supaprastinto proceso tvarka, su išimtimi numatyta CPK 296 str. 1 d. 5, 6, 9 punktuose numatytais pagrindais;

Byla gali būti nutraukta ir pareiškimas paliktas nenagrinėtas pirmos instancijos teisme, apeliacinės instancijos teisme (CPK 302 str., 326 str.1 d. 5 p.), kasaciniame teisme (CPK 340 str. 5 d., 359 str. 1 d. 6 p., 6 d.), taip pat atnaujinus procesą (CPK 370 str. 4 d.) išskyrus CPK 296 str. 1 d.7, 8, 11 p. nurodytus pareiškimo palikimo nenagrinėtu pagrindai.

Bylos nutraukimo ir pareiškimo palikimo nenagrinėtu palikimo klausimai gali būti sprendžiami pasiruošimo teismiam bylos nagrinėjimui stadijoje ir bylos nagrinėjimo metu. Bylos nutraukimo ir ieškinio palikimo nenagrinėto pagrindai, tvarka ir padariniai taikomi ieškinyje ir priešieškinyje pareikštiems reikalavimams CPK 143 str. 3 d.

Bylos nutraukimą ir pareiškimo palikimo nenagrinėto institutai skiriasi ne tik tarpusavyje, bet ir nuo kitų su jais susijusių civilinio proceso institutų – procesinių dokumentų trūkumų šalinimo (CPK 115 str.), ieškinio atsiėmimo (CPK 139 str.), bylos nagrinėjimo atidėjimo (CPK 156 str.), bylos sustabdymo (CPK 163-164 str.) nuo ieškinio (pareiškimo atsiėmimo) priėmimo (CPK 137 str.)

Bylos nutraukimas ir pareiškimo palikimas nenagrinėtu skiriasi nuo bylos sustabdymo ir atidėjimo ar jos pertraukos, nes pastarieji institutai yra laikinas teisėtai pradėtos civilinės bylos nagrinėjimo sustabdymas. Pašalinus laikino pobūdžio įstatymo numatytas objektyvias aplinkybes, byla nagrinėjama toliau, nereikia kreiptis teismą su nauju pareiškimu. CPK 163 str. ir 164 str. numato privalomus ir fakultatyvinius bylos sustabdymo pagrindus. Pagrindinis skirtumas tarp privalomojo ir fakultatyvinio bylos sustabdymo yra tas, kad teismas visada privalo bylą sustabdyti, jei yra jos sustabdymo pagrindai, numatyti 163 str., o fakultatyvinio bylos sustabdymo atveju 164 str., jos sustabdymas priklauso nuo dalyvaujančių byloje asmenų ir bylą nagrinėjančio teismo iniciatyvos¹⁴. Tokio pobūdžio pagrindų (privalomojo ir fakultatyvinio) nei bylos nutraukimo, nei ieškinio palikimo nenagrinėti institute nėra.

Privalomieji bylos sustabdymo pagrindai susiję su bylos nutraukimo pagrindais. Jei miršta fizinis asmuo arba baigiasi juridinis asmuo, buvęs bylos šalimis, teismas turi bylą nutraukti arba ją

¹⁴ Tarybinė civilinio proceso teisė. Žeruolis J., Rasimavičius P., Staskonis V. Vėlyvis S. ir kt. Vilnius: Mintis, 1983 P 152

sustabdyti. Byla sustabdoma jei šios kategorijos byloje yra galimas materialinių teisių perėmimas. Byla mirus fiziniam asmeniui jeigu negalima perimti teisių arba teisės nebuvo perimtos, nes neatsirado perėmėjų, arba jeigu teisių perėmėjai atsisako įsitraukti į bylą vietoj mirusio asmens, turi būti nutraukta.

Bylos nutraukimas, pareiškimo palikimo nenagrinėto ir procesinių dokumentų trūkumų šalinimo institutai susiję su pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindais numatytais kodekso CPK 296 str. 1 d. 3, 7, 8, 10, 11 punktuose. Ieškinio atsiėmimą būtina skirti nuo ieškinio atsisakymo, sudarančio vieną iš bylos nutraukimo pagrindų, numatytų CPK 293 str. 4 punkte. Ieškinį atsiimti galima iki tol kol teismas neišsiuntė ieškinio nuorašo ieškovui, vėliau tai galima padaryti tik atsakovui sutikus (CPK 139 str. 1 d.). Pagrindinis skirtumas nuo ieškinio atsisakymo, tai, kad atsiėmus ieškinį neprarandama teisė pakartotinai kreiptis su tapačiu ieškiniu ateityje, nes ieškinio atsiėmimas nereiškia atsisakymo materialiojo teisinio reikalavimo.

Taigi išanalizavę civilinių bylų užbaigimo, nepriėmus sprendimo institutus, galima teigti, kad bylos nutraukimas – tai proceso baigimo byloje forma, neduodanti atsakymo į pareikštą reikalavimą iš esmės ir neišsauganti teisės kreiptis į teismą su tuo pačiu reikalavimu, taikoma tiesiogiai įstatyme numatytais pagrindais, kuomet yra pažeistos teisės kreiptis į teismą prielaidos arba kuomet teisėtai pradėto proceso metu atsiranda aplinkybių, dėl kurių bylos iš esmės negalima nagrinėti arba nereikia. Ieškinio palikimas nenagrinėto – tai proceso baigimo byloje forma, neduodanti atsakymo į pareikštą reikalavimą iš esmės, kuomet yra pažeistos įstatymo numatytos teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo sąlygos arba atsirado aplinkybės, kurios daro tolesnį bylos nagrinėjimą negalimu, tačiau jos gali būti pašalintos ateityje, paliekant galimybę kreiptis į teismą su tapačiu reikalavimu ateityje.

2. CIVILINIŲ BYLŲ NUTRAUKIMO PAGRINDAI

Bylos nutraukimo pagrindai tai faktai, liudijantys, kad asmuo, kuris kreipėsi į teismą teisminės gynybos, šios teisės neturi, ir teisėtai kilusio proceso metu atsirandančios aplinkybės, kliudančios išnagrinėti bylą iš esmės ne tik šiame procese, bet ir apskritai.

Prof. S. Vėlyvis nurodo, kad visus civilinės bylos nutraukimo pagrindus galima skirstyti į dvi grupes pagal jų atsiradimo momentą: 1. pagrindus, esančius ieškinio pateikimo momentu ir 2. pagrindus, atsirandančius teisėtai pradėto proceso metu bet neegzistavusių ieškinio pateikimo metu. Pirmosios grupės pagrindai susiję su neteisėtai pradėtu procesu dėl teisėjo padarytos klaidos arba dėl

nepakankamos informacijos pateikimo. Antrosios grupės pagrindai priklauso nuo šalių iniciatyvos ar objektyvių priežasčių, atsiradusių teisėtai pradėjus procesą¹⁵.

Analogiškas skirstymas numatytas ir CPK komentare. Tačiau bylos nutraukimo pagrindai priklausomai nuo jų atsiradimo momento ir civilinio proceso subjektų valios skirstomi į tris grupes: 1. pagrindus atsiradusius pareiškimo padavimo metu, kai pareiškimas priimamas be pagrindo priimant pareiškimą, 2. pagrindus atsirandančius iškėlus bylą ir priklauso nuo šalių valios ir veiksmų, kuriais siekiama baigti bylą be teismo sprendimo, 3. Pagrindus atsirandančius bylą iškėlus teisme, tačiau nepriklausančius nei nuo šalių valios nei nuo teismo veiksmų¹⁶. Pirmosios grupės pagrindai egzistuoja pareiškimo padavimo metu, o antrosios ir trečiosios grupės – gali išaiškėti pasiruošimo bylos nagrinėjimui metu arba bylos nagrinėjimo metu. Šalys gali sudaryti taikos sutartį arba ieškovas gali atsiimti ieškinį, bet kurioje stadijoje, taip pat kaip ir aplinkybės nepriklausančios nei nuo šalių, nei nuo teismo valios, pavyzdžiui vienos iš šalių mirtis, gali atsirasti bet kurioje bylos nagrinėjimo stadijoje.

Šiame skirstyme antroji prof. S. Vėlyvio išskirta bylos nutraukimo pagrindų grupė yra dalijama į du pogrupius vadovaujantis šių pagrindų egzistavimu priklausomai nuo šalies valios, tačiau vienu pagrindu padalinta loginė klasė nebegali būti skaidoma kitų pagrindu.

2.1. Pagrindai egzistuojantys iki kreipimosi į teismą

Asmeniui kreipianti į teismą teismas turi nustatyti ar pareiškimas atitinka procesiniams reikalavimams keliamus reikalavimus ir ar asmuo turi teisę kreiptis teisminės gynybos. Teisės kreiptis į teismą prielaidos gali būti teigiamos (asmens teisnumas, bylos priskirtinumas, įstatymų nustatytos kategorijos bylų išankstinio sprendimo ne teisme laikymasis) ir neigiamos (įsiteisėjusių teismo sprendimo, nutarčių priimti ieškovo atsisakymą nuo ieškinio, patvirtinti taikos sutartį, priimtų tarp tų pačių ginčo šalių, tuo pačiu pagrindu nebuvimas). Esant bent vienai neigiamai prielaidai, nėra pagrindo pradėti teisminį procesą. Teismas, spręsdamas ieškinio priėmimo klausimą ir nustatęs, jog asmuo neturi teisės kreiptis į teismą, turi atsisakyti priimti ieškinį vienu iš CPK 137 straipsnyje nurodytų pagrindų, o vėliau nustatęs, jog pareiškimas priimtas klaidingai, turi nutraukti civilinės bylos nagrinėjimą CPK 293 straipsnyje nustatytais pagrindais arba ieškinį palikti nenagrinėtą CPK 296 str.numatytais pagrindais.

¹⁵ Tarybinė civilinio proceso teisė. Žeruolis J., Rasimavičius P., Staskonis V. Vėlyvis S. ir kt. Vilnius: Mintis, 1983, P.154-155.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Antroji ir trečioji dalys. Vilnius: Justitia, 2005, P. 247.

2.1.1 Bylos nenagrinėtumas teisme

Bylos nenagrinėtumas teisme reiškia, kad ginčas nėra priskirtas teismo kompetencijai. Tai priklauso nuo reikalavimo turinio. Asmuo turi teisę kreiptis į teismą tik tuo atveju, jeigu jo reikalavimas, dėl kurio jis kreipiasi, priskirtinas teismo kompetencijai. Teismo kompetenciją reglamentuoja du institutai – bylų priskirtinumo teismams ir bylų teisingumo.

Bylų priskirtinumo teismams institutas padeda nustatyti, kurios institucijos kompetenciją yra nagrinėti ginčą. Bylos priskirtinumui išsiaiškinti reikia nustatyti instituciją, kuri tą bylą nagrinės. Civilinių bylų priskirtinumas teismams – tai civilinių bylų visumos priskyrimas teismo kompetencijai. Bylų priskirtinumą teismams reglamentuoja CPK 22-24 straipsniai, o teisingumą - CPK 25-36 straipsniai.

Teismo veikla vykdamas teisingumą yra procesinė veikla ir priklausomai nuo nagrinėjamų santykių prigimties, šią veiklą reglamentuoja civilinio, baudžiamojo ar administracinio proceso normos. CPK 22 str. numato, kad teismams nagrinėti priskiriami ginčai, kylantys iš civilinių, šeimos, darbo, intelektinės nuosavybės, bankroto, restruktūrizavimo ir kitų privatinų teisinių santykių. Teismai taip pat nagrinėja bylas ypatingosios teisenos tvarka bei prašymus dėl užsienio teismų sprendimų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje.

Jeigu ieškinys yra reiškiamas užsienio valstybei ar jos institucijai, nacionalinio teismo galimybė nagrinėti tokį ieškinį priklauso nuo to, iš kokio pobūdžio teisinių santykių, t. y. iš reglamentuojamų viešosios ar privatinės teisės, kilo šalių ginčas, ir ar užsienio valstybė reikalaus taikyti jai valstybės imuniteto doktriną. Valstybės imunitetas reiškia ne imunitetą nuo ieškinio pareiškimo, o imunitetą nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos. Teismo galimybė apginti pažeistas ieškovo teises, kuomet atsakovu yra užsienio valstybė, priklauso nuo to, ar užsienio valstybė reikalaus jos atžvilgiu taikyti valstybės imuniteto doktriną. Tarptautinė praktika rodo, kad valstybė apie imuniteto jai taikymą ar netaikymą pareiškia teisme, t. y. po to, kai teismas priima ieškinį ir pats kreipiasi į savo valstybės Užsienio reikalų ministeriją, prašydamas diplomatiniais kanalais susisiekti su užsienio valstybe, kad pastaroji pareikštų savo nuomonę dėl jai pareikšto ieškinio bei patvirtintų arba paneigtų valstybės imuniteto doktrinos taikymą jos atžvilgiu. Kiekvienu atveju, kai nacionaliniame teisme yra pareiškiamas ieškinys užsienio valstybės subjektui (užsienio valstybei), teismas *ex officio* privalo patikrinti, ar jis yra kompetentingas nagrinėti šį ieškinį, t. y. teismas turi nustatyti, ar įstatymai ir kiti teisės aktai suteikia teismui teisę nagrinėti tam tikros kategorijos bylą, ar ji priskirtina ir teisinga

konkrečiam teismui¹⁷). Teisingai nustatyti civilinių bylų su tarptautiniu (užsienio) elementu teisingumą svarbu tiek vidaus, tiek ir tarptautinės teisės požiūriu, kadangi teisingas teisingumo taisyklių taikymas turi tiesioginę įtaką priimto teismo sprendimo pripažinimui ir vykdymui užsienio valstybėje¹⁸.

Šiuolaikinė tarptautinė teisė ir tarptautinės teisės doktrina pripažįsta riboto imuniteto doktriną, suteikiant imunitetą nuo užsienio valstybės teismų jurisdikcijos tik valstybės veiklai viešosios teisės reguliuojamojoje srityje, eliminuojant imuniteto galimumą valstybės veiklai privatinės teisės reguliuojamoje srityje. Todėl jei bus nustatyta, kad tarp šalių susiklostė teisiniai santykiai reglamentuojami viešosios teisės normų, valstybė, gali remtis užsienio imunitetu nuo valstybės.

Pavyzdžiui ieškovė nurodė, kad nuo 1992-03-01 dirbo Švedijos Karalystės ambasadoje kultūros ir informacijos projektų vadove. Švedijos karalystės ambasadorė 2005-12-30 priėmė įsakymą atleisti ieškovę iš darbo nuo 2006-01-02. Ieškovė prašė teismą pripažinti jos atleidimą iš darbo neteisėtu. Pirmosios instancijos teismas bylą nutraukė, apeliacinės – šį sprendimą paliko nepakeistą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad Švedijos Karalystei reikalaujant taikyti nagrinėjamoje byloje valstybės imuniteto doktriną, teismai pagrįstai bylą nutraukė. Įvertinant tai, kad ieškovė dirbo Švedijos Karalystės ambasadoje kultūros ir informacijos projektų vadove, t. y. buvo administracinio–techninio diplomatinės atstovybės personalo narė, teismai pagrįstai nusprendė, jog ją ir Švedijos Karalystės ambasadą siejo viešosios teisės reglamentuojami, t. y. viešosios tarnybos teisiniai santykiai. Tiek Lietuvos Respublika, tiek Švedijos Karalystė laikosi riboto valstybės imuniteto doktrinos, ką patvirtina minėtų valstybių veiksmai tarptautiniuose santykiuose bei šių valstybių teismų praktika. Pagal šią doktriną valstybė ar jos vardu veikianti institucija gali turėti imunitetą dėl veiksmų viešosios teisės reglamentuojamoje srityje, tačiau tuomet, kai valstybė ar jos institucija dalyvauja privatinės teisės reglamentuojamuose santykiuose, valstybė negali remtis imunitetu nuo užsienio teismų jurisdikcijos, nes šiuose santykiuose valstybė dalyvauja tokiais pačiais pagrindais kaip ir privatūs asmenys. Kadangi šioje byloje buvo nustatyta, kad tarp šalių susiklostė teisiniai santykiai, reglamentuojami viešosios teisės normomis, Švedijos karalystė galėjo remtis imunitetu nuo užsienio valstybės jurisdikcijos¹⁹.

¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-693/2006; Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atstovaujama valstybės įmonės Turto fondo v. S. S., V. M., A. P., G. P., V. V., R. P. ir k t., kategorijos 95.5; 113.6.1.3; 125.10.1 2008 m. spalio 31 d. nutartis civ. byloje Nr. 2-764/2008

¹⁸ 2008 m. spalio 9 d. nutartis civ. byloje Nr. 2-708/2008 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-708/2008; UAB „Restalita“ v. G. C. S., kategorija 106.8.2

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-142/2007; S. N. v. Švedijos Karalystės ambasada, Procesinio sprendimo kategorijos: 118.1; 130.1.4.

Nacionaliniam teismui nustačius, kad ginčas su užsienio valstybe kilo iš viešosios teisės reglamentuojamų santykių, kuriems taikoma valstybės imuniteto doktrina, ir diplomatiniais kanalais išsiaiškinus, jog užsienio valstybė nesutinka, kad jai ar jos institucijai pareikštas ieškinys būtų nagrinėjamas iš esmės, t. y. prašo taikyti jai imuniteto doktriną, ieškinys negali būti teismo nagrinėjimo dalykas ir teismas turi bylą nutraukti.

Ankstesnis 1964 m. CPK numatė, kad teismas bylą nutraukia jeigu ji yra nežyninga teismui. Žyningumas suprantamas kaip teisės normomis nustatyta institucijų kompetencija nagrinėti vienokio ar kitokio pobūdžio ginčus (kokiai institucijai priklauso nagrinėti bylą). Be to, žyningumas nusako, kokio proceso tvarka nagrinėtina byla. Pirmuoju atveju atsisakoma priimti ieškinio pareiškimą kaip nežyningą teismui ir nutartyje nurodoma, į kokią instituciją pareiškėjui reikia kreiptis. Antruoju atveju – nurodoma, kokio proceso tvarka pareiškėjas gali kreiptis į teismą²⁰. Šis pagrindas teisės moksle buvo aiškinamas plačiau, o ne vien kaip atsisakymas spręsti teismui nepriskirtiną bylą. Todėl dabartiniame CPK yra vartojama platesnė sąvoka “byla nenagrinėtina teisme”. Kadangi žyningumas apima tik dalį teismų kompetencijos, kuri susijusi su ginčų dėl teisės nagrinėjimu. O šia nauja formuluote aprėpiami ir tokie bylos nutraukimo pagrindai, kai byla negali būti nagrinėjama teisme, bet ne dėl bylą priskirtinumo teismams taisyklių pažeidimo.

Byla turi būti nutraukta jeigu kreipiamasi į teismą, nustatyti tam tikrus juridinius faktus, tačiau neįrodoma, kad šie faktai sukels teisinių pasekmių arba kad, pareiškėjas neturi dokumentų patvirtinančių juridinį faktą arba šių dokumentų, ir kad, jis šių dokumentų negali gauti ne teismo tvarka. Pavyzdžiui asmuo teismo prašė nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad Vilniaus rajono Riešės apylinkės tarybos sprendimu 1991 metais jam buvo suteiktas 2 ha asmeninio ūkio žemės sklypas. Jis nurodė, kad dokumentų, patvirtinančių žemės suteikimą asmeniniam ūkiui neišliko, tačiau faktą, kaip tokį, pripažįsta valstybės ir savivaldybės institucijos. Tačiau nustatyta, kad, yra išlikę Riešės apylinkės tarybos šeštosios sesijos 1991 m. spalio 2 d. sprendimo „Dėl žemės sklypų skyrimo sąrašų patvirtinimo“ kopija, Pikeliškių kolūkio narių įgaliotinių susirinkimo 1991 m. rugsėjo 12 d. protokolo Nr. 2 išrašo bei Pikeliškių kolūkio kolūkiečių sąrašo kopijos. Kadangi žemės skyrimą asmeniniam ūkiui įrodantys dokumentai - Vilniaus rajono Riešės apylinkės tarybos šeštosios sesijos 1991 m. spalio 2 d. sprendimas su priedais – yra išlikę, todėl teismas bylą nutraukė kaip nenagrinėtina teisme.

Teismas nustato tik tokius juridinius faktus, nuo kurių priklauso asmenų asmeninių ir turtinių teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga. Teismine tvarka nenustatinėjami faktai, kurie realiai buvo ar

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje ; P. E. D., A. D. v. Generalinė prokuratūra; bylos Nr. 3K-7-518/2002 m., kategorijos 85.1.; 126.

yra, tačiau pagal teisę jie neturi juridinės reikšmės. Pavyzdžiui pareiškėja prašė nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad ji yra palikėjos pusseserė. Pareiškėja nurodė, kad šio fakto nustatymas reikalingas pareiškėjai siekiant atnaujinti terminą palikimui, atsiradusiam po palikėjos mirties, priimti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, jog pareiškėja neįrodė prašomo nustatyti fakto tikslingumo ir tokio fakto juridinės reikšmės. Teismas nustatė, kad po palikėjos mirties jos turtą paveldėjo testamentiniai įpėdiniai. Šiems asmenims išduotas paveldėjimo teisės liudijimas įstatymų nustatyta tvarka nėra nugynčytas, jo pagrindu paveldėtojai įregistravo savo nuosavybės teises į paveldėtą turtą. Vertindami pareiškėjos teisinį interesą – paveldėti ginčo turtą – teismai teisingai konstatavo, kad nenuginčijus suinteresuotų asmenų testamentu ir jo pagrindu išduotais paveldėjimo teisės liudijimais įgytos nuosavybės teisės į palikėjos turtą, giminystės nustatymo faktas nesukurs pareiškėjai turtinių teisių. Todėl pirmosios instancijos teismas, remdamasis CPK 293 str. 1 p., pagrįstai nutraukė bylą²¹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad juridinę reikšmę turinčius faktus teismas gali nustatyti, kai yra šios aplinkybės: 1) prašomas nustatyti faktas turi turėti juridinę reikšmę; 2) pareiškėjas neturi dokumentų, patvirtinančių tą juridinę reikšmę turintį faktą; 3) pareiškėjas negali kitokia, t. y. ne teismo, tvarka gauti dokumentų, patvirtinančių atitinkamą juridinę reikšmę turintį faktą, arba pareiškėjas negali ne teismo tvarka atkurti prarastų dokumentų, patvirtinančių juridinę reikšmę turintį faktą. Kai nėra bent vienos iš nurodytų aplinkybių, pareiškimas dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo nenagrinėtinas teisme arba byla nutraukiama jei šie faktai paaiškėjo bylos nagrinėjimo metu.²²

Byla taip pat nutraukiama jeigu bylos nagrinėjimo metu paaiškėja, kad asmuo padavęs ieškinį neturi procesinio teismo. Pavyzdžiui pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.115 straipsnio 1 dalį teisę kreiptis į teismą su reikalavimu dėl priverstinio juridinio asmens akcijų (dalių, pajų), priklausančių vienam juridinio asmens dalyviui, pardavimo kitam juridinio asmens dalyviui turi teisę tik CK 2.116 straipsnyje išvardyti juridinio asmens dalyviai. CK 2.116 straipsnis aiškiai nustato, kad teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo turi tik asmenys, kurie atitinka šias dvi sąlygas: pirma, jie yra tam tikros teisinės formos privataus juridinio asmens (uždarnosios akcinės bendrovės, ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, žemės ūkio bendrovės ar kooperatinės

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-595/2000 m.; V. B. v. N. V., M. B., L. S., T. D., E. B., kategorija 38.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-285/2008; V. U. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, kategorijos 114.9.3.2; 118.

bendrovės) dalyviai; antra, tokią teisę turi tik tie minėtų privačių juridinių asmenų dalyviai, kurių turimų akcijų (dalių, pajų) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško turto, atsižvelgiant į juridinio asmens teisinę formą. Paduodant ieškinio pareiškimą dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, prie pareiškimo turi būti pridėti įrodymai, patvirtinantys, kad ieškinį reiškiantis asmuo yra tam tikros teisinės formos privataus juridinio asmens dalyvis, taip pat kad šio juridinio asmens dalyvio turimų akcijų (dalių, pajų) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško atitinkamos teisinės formos juridinio asmens turto. Jeigu procesas pagal asmens, neturinčio teisės reikšti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, pareiškimą vis dėlto buvo pradėtas, teismas tokią bylą turi nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkto pagrindu²³.

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų kuomet bylos dėl išvestinių reikalavimų išnagrinėjamos civilinio proceso tvarka, nors tokio pobūdžio išvestiniai reikalavimai nagrinėtini ankstesnėje byloje baudžiamo proceso tvarka²⁴. Pavyzdžiui ieškovas – Panevėžio apygardos prokuratūra kreipėsi į teismą ir prašė priteisti iš atsakovo ieškovui Policijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 9486,59 Lt žalos atlyginimą, atsiradusią dėl atsakovo ekstradicijos. Išlaidų, susijusių su ekstradicija, atlyginimo klausimas nagrinėjamas Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka. Baudžiamojo proceso tvarka teismo gali būti pripažintos baudžiamojo proceso išlaidomis ir šio viešosios teisės akto nustatytais pagrindais išieškotos. CK normas galima taikyti tiek, kiek šių santykių nereglamentuoja viešosios teisės normos. Lietuvos Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad teismas, priimdamas ieškovo pareiškimą ir išnagrinėdamas bylą iš esmės civilinio proceso tvarka, pažeidė bylą priskirtinumo taisyklę (CPK 22 straipsnis). Teisme buvo iškelta civilinė byla, kuri pagal CPK 1 straipsnio 1 dalį negalėjo būti nagrinėjama teisme civilinio proceso tvarka. Teismai turėjo atsisakyti priimti ieškovo ieškinio pareiškimą CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu, kaip nenagrinėtiną CPK nustatyta tvarka. Nutartyje turėjo būti nurodyta, kad ekstradicijos išlaidų priteisimo klausimas teismo svarstomas baudžiamojo proceso tvarka. Jeigu ieškinys buvo priimtas, tai teismas neturėjo teisinio pagrindo civilinės bylos nagrinėjimą tęsti ir bylą spręsti iš esmės, bet ją turėjo nutraukti pagal CPK 293 straipsnio 1 punktą. Ši nuostata taikoma tuo atveju, kai klausimas yra priskirtas nagrinėti ne

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės mėn. 20 d. konsultacija Nr. A3-106.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kasyba“ v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“, Nr. 3K-7-861/2001, kategorija 84; 88; 90; 92; 95.1; 107.2.2.

teismui, arba nors yra priskirtas nagrinėti teismui, bet turi būti nagrinėjamas ne civilinio, o baudžiamojo proceso tvarka²⁵.

Nustačius, kad ginčas priklauso teismų kompetencijai, reikia išsiaiškinti koks konkretus teismas jį nagrinės, kadangi CPK įtvirtintas civilinių bylų priskirtinumo institutas atriboja ne tik visų teismų kompetenciją nuo kitų valstybės institucijų kompetencijos, tačiau yra skirtas atriboti ir teismų kompetenciją tarp atskirų teismų rūšių vieningoje teismų sistemoje bei tarp atskirų proceso formų bendrosios kompetencijos teisme. Taigi bylų priskirtinumo institutas atriboja bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų kompetenciją.

Teismas negali nagrinėti civilinio proceso tvarka bylos, kuri nepriskirta bendrosios kompetencijos teismui. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų kuomet bylos dėl nuosavybės teisės atkūrimo yra išnagrinėjamos bendrosios kompetencijos teismo, nors Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2008 m. vasario 25 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-24/2008, išaiškino, kad išlikusio nekilnojamojo turto grąžinimas vykdomas ne pagal Civilinio kodekso, o pagal specialiuosiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas taisykles. Nuosavybės teisių atkūrimo procesas reglamentuojamas viešosios teisės normų, o atitinkama valstybės ir jos institucijų veikla, susijusi su nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimu ir nacionalizuoto turto grąžinimu, yra viešojo administravimo sritis. Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo 10 straipsnio 1 ir 4 dalyse nustatytų terminų atnaujinimas yra sudėtinė nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo proceso stadija. Prašymas atkurti nuosavybės teises turi būti paduotas atitinkamai institucijai. Šios institucijos atlieka viešojo administravimo veiksmus. Dėl šių institucijų veiksmo (neveikimo) asmuo, kai jis mano, kad jo teisės ar įstatymų saugomi interesai yra pažeisti, turi teisę paduoti skundą (prašymą) administraciniam teismui. Todėl nagrinėjant bylą kasacine tvarka nustačius, kad ji nagrinėtina administracinio proceso tvarka teismas turėtų bylą perduoti nagrinėti administraciniam teismui. Tačiau praktikoje pasitaiko atveju, kad byla, nustačius jos priskirtinumą administraciniam teismui, yra nutraukiama CPK 293 str. 1 p. Manytina, kad tokią praktiką ne visada laikytina teisinga bent dėl dviejų priežasčių. Pirma, rūšinio teisingumo nesilaikymas (CPK 137 str. 2 d. 2 p.) nėra tapatus atvejui, kai ieškinys nenagrinėtinas teisme (CPK 137 str. 2 d. 1 p.). Be kita ko, tai matyti ir iš CPK 329 str. 2 d. 6 p. – rūšinio teisingumo pažeidimas lemia bylos grąžinimą iš naujo nagrinėti pirmos instancijos teismui (CPK 327 str. 1 d. 1 p.), o ne bylos nutraukimą. Tai aišku ir iš bylos nutraukimo instituto pasekmių – teisminis ginčas tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-458/2006, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija v. A. L. kat. 20.1; 94.2.1; 118.3.

pačiu pagrindu nebegalimas, tuo tarpu rūšinio teisingumo nesilaikymas tokios pasekmės sukelti akivaizdžiai neturėtų. Todėl byla šiuo pagrindu gali būti nutraukiama tik kai ieškinys nenagrinėtinas teisme, o ne tuomet, kai ji teisinga kitam bendrosios kompetencijos teismui²⁶.

2.1.2. Įstatymu numatytos tos kategorijos byloms ginčo sprendimo ne teisme tvarkos nesilaikymas ir nebegalėjimas šia tvarka pasinaudoti

Lietuvos Respublikos civilinis procesas nustato išankstinę privalomą ginčų sprendimo ne teisme tvarką. Įstatymų leidėjas taip skatina šalis ginčą išspręsti taikiai, neteisimine tvarka. Tai rekomenduoja ir Europos Tarybos ministrų Komiteto rekomendacija Nr.R (86) 12 Europos tarybos valstybėms narėms siūloma skatinti draugišką ginčų sprendimo būdą ir numatyti ikiteismines procedūras. Įstatyme vartojama sąvoka išankstinė bylos sprendimo ne teisme tvarka, visų pirma, apima neteisminių institucijų veiklą sprendžiant tam tikrų kategorijų civilines bylas, taip pat pretenzijų tvarkos laikymąsi prieš kreipiantis į teismą. Yra du šios tvarkos realizavimo būdai: 1. kreipimasis į neteismines ginčo sprendimo institucijas, 2. pretenzijų pareiškimas, kurių bendras bruožas tas, kad šios tvarkos realizavimą tiek vienu, tiek kitu būdu gali nustatyti tik įstatymai.

Pirmuoju atveju teismui pareikštas reikalavimas būtinai turi būti išnagrinėtas specialiose įstatymo nustatytoje neteisminėse institucijose. Pavyzdžiui tai privaloma padaryti sprendžiant darbo ginčus, t.p. ginčus susijusiems su vartotojų teisių gynimu. Aukščiausiojo teismo konsultacijoje nurodyta, kad Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau tekste – DK) 289 straipsnyje įtvirtinta, kad darbo ginčų komisija yra privalomas pirminis organas, nagrinėjantis darbo ginčus, jeigu DK ar kiti įstatymai nenustato kitos ginčo sprendimo tvarkos. Darbo ginčus, kurie, nesikreipiant į darbo ginčų nagrinėjimo komisiją, tiesiogiai nagrinėjami teismuose, reglamentuoja DK 295 straipsnio 2 dalis. Kai darbuotojas, nesilaikydamas privalomos darbo ginčo išankstinės nagrinėjimo ne teisme (darbo ginčo komisijoje) tvarkos, dėl darbo ginčo išnagrinėjimo kreipiasi tiesiogiai į teismą, t.y. nesilaikydamas individualių darbo ginčų nagrinėjimo tvarkos, nustatytos DK 285, 289, 295 straipsniuose, ieškinio priėmimo teisme klausimas išsprendžiamas vadovaujantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktu bei 3 dalimi, 412 straipsnio 1 dalimi, ir teismas tokį darbuotojo ieškinį priimti atsisako. Aplinkybė, kad,

²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-78/2005; . Č., E. S., R. J., I. Č. v. UAB „Parex lizingas“, kategorija 118.1.

darbuotojas yra praleidęs DK 296 straipsnyje nustatytą trijų mėnesių terminą kreiptis į darbo ginčų komisiją, nėra reikšminga ieškinio priėmimo klausimo išsprendimui²⁷.

Ginčų dėl prekių ženklų, dizaino įregistravimo, patentų išdavimų turi nagrinėti Valstybinio patentų biuro Apeliacinis skyrius, o teisė kreiptis į teismą atsiranda nesutinkant su šio skyriaus sprendimu.

Privaloma pretenzijų pareiškimo tvarka yra kitokia. Visų pirma, laikydamasis pretenzijų pareiškimo tvarkos, asmuo kreipiasi ne į nepriklausomą neteisminę ginčo sprendimo instituciją, o į priešingus interesus turintį materialinių teisinių santykių subjektą. Antra, pareikšta pretenzija, skirtingai nuo pareikšto reikalavimo sprendimo neteisminėse institucijose tvarkos, nėra nagrinėjama laikantis tam tikros įstatymų nustatytos tvarkos. Ir trečia, privalomos pretenzijos pareiškimo tikslas – informuoti skolininką apie neįvykdytą prievolę arba kitų pareigų nevykdymą, suteikiant jam galimybę taikiai įvykdyti minėtus įsipareigojimus ir išvengti kreipimosi į teismą. Atsisakius patenkinti pretenziją arba per nustatytą terminą visai į ją neatsakius, suinteresuota šalis gali kreiptis į teismą.

Tokia tvarka taikoma geležinkelio transporto organizacijų ir klientų tarpusavio santykiams, taip pat kai asmuo kreipėsi į visuomenės informavimo priemonę, dėl asmens garbės ir orumo gynimo byloje. Reiktų tik pastebėti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad Visuomenės informavimo įstatymo 45 straipsnio 2 dalyje nustatytas dviejų mėnesių terminas, įsigaliojus CK, netaikomas. CK 2.24 straipsnyje įtvirtintas reglamentavimas reiškia, kad asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl garbės ir orumo gynimo, jei prieš tai kreipėsi į visuomenės informavimo priemonę dėl paneigimo paskelbimo, o visuomenės informavimo priemonė atsisakė tokį paneigimą paskelbti arba šito nepadare per dvi savaites²⁸.

Teismui savo žinion priėmus ir paaiškėjus, kad asmuo, kuris kreipėsi į teismą nesilaikė išankstinio ginčo sprendimo teisme tvarkos ir ja jau nebegalima pasinaudoti, byla turi būti nutraukiama.

Įstatymai numatantys ginčo išankstinio sprendimo tvarką, ne visada nustato absoliučius naikinamuosius terminus kreiptis gynybos į ne teismo institucijas ar pretenzijoms skolininkui pareikšti, o jei numato tokius terminus, ne visada su jų praleidimu sieja teisės kreiptis į teismą su ieškiniu praradimą. Pavyzdžiui, Prekybinės laivybos įstatymo 70 str. numato, kad prieš pareiškiant ieškinį, kylantį iš vežimo jūra sutarčių, privaloma pareikšti pretenziją, tačiau šio įstatymo 75 straipsnio 6 dalyje

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 4 d. Civilinė konsultacija Nr.: A3-100.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2008; . O. ir A. O. v. UAB „Didelis plusas“, kategorija 26.6; 26.7; 44.2.4.2; 99.5; 114.11; 118.2

nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas reikalavimams, kylantiems iš krovinių vežimo jūra, šalių susitarimu gali būti pratęstas, jeigu šalys taip susitarė po to, kai atsirado pagrindas pareikšti ieškinį²⁹.

Bet kuriuo atveju teismas taikydamas šį bylos nutraukimo pagrindą turi įsitikinti: 1) ar šios kategorijos bylos neturi būti nagrinėjamos neteismine tvarka, ar išankstinės neteisminės tvarkos laikymasis siejamas su terminu, 3) ar praleistas šis terminas ir ar nėra galimybės jo atstatyti. Nes tik tuo atveju jei terminas yra praleistas ir nėra galimybės jo atstatyti, sukelia teises pasekmes. Pavyzdžiui ieškovas UAB „Lamberta“ kreipėsi į teismą dėl konkurso sąlygų, konkurso rezultatų ir pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančiais. Bylos nagrinėjimo metu nustatyta, kad ieškovas ir atsakovas Klaipėdos apskrities viršininko administracijos Laugalių pensionatas nutraukė 2001 m. liepos 18 d. Šilumos energijos pirkimo – pardavimo sutartį nuo 2006 m. gegužės 1 d. Gavęs 2006 m. kovo 1 d. ieškovo pranešimą apie šilumos energijos tiekimo sutarties nutraukimą nuo 2006 m. gegužės 1 d., atsakovas Laugalių pensionatas turėjo pagrindą organizuoti ir skelbti atvirą konkursą dėl naujos sutarties sudarymo šilumos energijai pirkti. Apie atsakovo Laugalių pensionato paskelbtą supaprastintą atvirą konkursą Šilumos ir karšto vandens tiekimui ieškovas sužinojo iš 2006 m. kovo 24 d. leidinio „Valstybės žinios“ priedo „Informaciniai pranešimai“, o pareiškęs apie ketinimą dalyvauti konkurse 2006 m. kovo 31 d. gavo konkursinę medžiagą. Atlikus visas konkurso procedūras, Klaipėdos apskrities viršininko administracijos Laugalių pensionatas ir konkurso laimėtoju pripažintas vienintelis dalyvis UAB „Šilumininkas“ 2006 m. balandžio 26 d. pasirašė Šilumos energijos pirkimo – pardavimo sutartį. Pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 120 straipsnio 1 dalį tiekėjas, kuris mano, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų ir tuo pažeidė ar pažeis jo teisėtus interesus, turi teisę iki pirkimo sutarties sudarymo pareikšti pretenziją perkančiajai organizacijai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ar priimtų sprendimų. Pretenzijos pateikimas yra privaloma ikiteisminė ginčo nagrinėjimo stadija. Viešųjų pirkimų įstatymo 121 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pretenzija pateikiama perkančiajai organizacijai raštu per 5 dienas nuo dienos, kurią tiekėjas sužinojo arba turėjo sužinoti apie tariamą savo teisėtų interesų pažeidimą. Jeigu išnagrinėjus pretenziją nebuvo patenkinti tiekėjo reikalavimai ar reikalavimai buvo patenkinti tik iš dalies, ar pretenzija nebuvo išnagrinėta šio įstatymo 121 straipsnyje nustatyta tvarka ir terminais, tiekėjas turi teisę kreiptis į teismą šio įstatymo 122 straipsnyje nustatyta tvarka. Ieškovas per įstatymo nustatytą terminą iki pirkimo sutarties sudarymo nepateikė perkančiajai organizacijai pretenzijos, tai yra nesilaikė privalomos išankstinės

²⁹ Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 101-2300.

ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos, o sudarius pirkimo sutartį pasinaudoti šia tvarka nebegalima. Todėl byla nutraukta 293 str. 2 d³⁰.

Kitu atveju teismas pripažino, kad teisė paduoti pretenziją negrižtamai išnyksta ir terminas minėtam veiksmui atlikti negali būti atnaujinamas tik po to, kai jau yra pasirašyta pirkimo sutartis su paskelbtu konkurso laimėtoju. Tuo remdamasi teisėjų kolegija sprendžia, kad klausimas, ar pretenzijos padavimo terminas gali būti atnaujinamas ar ne, priklauso nuo to, ar jau sudaryta pirkimo sutartis. Iš šalių procesinių dokumentų matyti, kad paslaugų teikimo sutartis tarp atsakovų AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir UAB „Bitė Lietuva“ buvo sudaryta 2007 m. lapkričio 12 d. Taigi 2007 m. rugpjūčio 28 d., tai yra ieškovo pretenzijos pateikimo metu, tokia sutartis dar nebuvo sudaryta, todėl klausimas, ar gali būti atnaujintas ieškovo pretenzijos pateikimo terminas, turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į tai, ar yra svarbių priežasčių, dėl kurių ieškovas šį terminą praleido (CPK 1.117 str. 4 d.)³¹.

Tačiau ne visada teismą nustatęs, kad asmuo kuris kreipėsi į teismą nesilaikė ikiteisminės ginčų nagrinėjimo tvarkos, bylą nutraukia ar ieškinį palieka nenagrinėtu. Pavyzdžiui jei sujungus bylas teismas nustato, kad vienas iš bendraatsakovių laikėsi ikiteisminės ginčų nagrinėjimo tvarkos, o kitoje - ieškovė ikiteismine ginčų nagrinėjimo tvarka tinkamai nepasinaudojo. Palikdamas vieno iš bendraieškovų ieškinį nenagrinėtą, teismas pažeistų proceso koncentracijos principą, nes teisme priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir sprendžiant klausimą dėl bylos iškėlimo, nėra pagrindo reikalauti, kad vienas iš ieškovų grįžtų į ikiteisminę ginčo nagrinėjimo stadiją³².

Teismas priėmęs ieškinį asmens kuris nesilaikė išankstinio ginčo teisme tvarkos:

1. jį nutraukia (CPK 293 str. 2 p.), jei nebegalima pasinaudoti išankstine ikiteismine bylos nagrinėjimo tvarka (pavyzdžiui LR Prekybinės laivybos įstatymo 75 str. 3d. numato, kad Pretenzijos dėl krovinių vežimo pareiškiamos prieš perduodant krovinį ar krovinio perdavimo metu. Tais atvejais, kai krovinio trūkumas ar sužalojimas neakivaizdus, – per tris dienas. Nepareiškus pretenzijos per nustatytą terminą asmuo netenka teisės kreiptis dėl ginčo išsprendimo į teismą, kaip nurodo prof. V.Mikelėnas „naikinamiesiems terminams pasibaigus, pasibaigia ir teisė pasinaudoti neteismine ginčo

³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-208/2007; UAB „Lamberta“ v. Klaipėdos apskrities viršininko administracijos Laugalių pensionatui, UAB „Šilumininkas“ ir kt., kategorija 118.2.

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-451/2008; UAB „Omnitel“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir kt., kategorijos 118.2, 69.

³² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-384/2008; V. P. v. UAB „Kerida“, kategorija 126.

sprendimo procedūra, ja nepasinaudojus pasibaigia teisė kreiptis į teismą. Išnyksta materialinė teisė ir bylos nagrinėjimas pasidaro betikslis“.

2. Palieka nenagrinėtu (LR CPK 296 str.1p.), jei šia tvarka dar galima pasinaudoti (pavyzdžiui jei asmuo kreipiasi į teismą dėl civilinės būklės akto įrašo atkūrimo, pakeitimo, papildymo, ištaisymo arba anuliavimo registravimo, pakeitimo, ištaisymo arba anuliavimo, teismas atsisako ieškinį priimti, o jei bylą buvo iškelta, ją nutraukia ir nurodo suinteresuotam asmeniui, kad jis į teismą gali kreiptis tik po kreipimosi į civilinės metrikacijos skyrių).

Iš tyrimo matyti, kad pirmos instancijos teismas nenutraukė nei vienos bylos numatytų pagrindų. Tai galima būtų paaiškinti, tuo, kad teismas teisingai taiko CPK 137 str. 2 dalies 3 punktą ir atsisako bylą nagrinėti, jei suinteresuotas asmuo, kreipęsis į teismą, nesilaikė įstatymų nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos;

2.1.3. Įsiteisėjęs teismo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimt ieškovo ieškinio atsisakymą ar patvirtinti taikos sutartį

Pasinaudoti teise kreiptis į teismą, dėl konkretaus ginčo galima tik vieną kartą. Todėl CPK numato, kad teismai negali nagrinėti bylų, kuriose jau yra priimtas ir įsiteisėjęs teismo ar arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo ieškinio atsisakymą ar patvirtinti šalių taikos sutartį. Tokiu atveju teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos yra jau įgyvendinta, kadangi pagal suinteresuoto asmens pareiškimą teismas ar arbitražas jau išnagrinėjo.

Teismas priimdamas sprendimą, bylą išsprendžia ir pateikia atsakymą dėl ginčo, todėl kelių sprendimų vienoje byloje negali būti. Teismo sprendimas suprantamas plačiai ir apima administracinio teismo priimtus procesinius sprendimus³³. Šiuo pagrindu nutraukta byla reiškia, kad galutinai baigta bylinėtis ir tapatūs reikalavimai negali būti nagrinėjami ateityje, tai liečia ir teismo nutartį dėl ieškovo atsisakymo nuo ieškinio ir dėl taikos sutarties patvirtinimo taip pat ir arbitražo sprendimą. Tačiau į šią sąvoką neįeina hipotekos teismo skyrių prie apylinkės teismų nutartys, kadangi hipotekos teisėjas

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-1158/2003 m.; V. D. ir D. D. v. P. V. Š. ir E. Š., kategorijos 25.4; 94.5

užtikrina paskolos davėjo reikalavimų patenkinimą, tarp jų-netesybų išieškojimą, tačiau ginčo tarp šalių nesprendžia³⁴.

Nutraukiant bylą šiuo pagrindu teismui svarbu išsiaiškinti ar reikalavimas tapatus ir ar jis įsiteisėjęs. Nes tik įsiteisėjęs sprendimas turi *res judicata* galią ir tampa privalomu šalims. Kaip numato CPK kodeksas teismo sprendimas įsiteisėja per 30 dienų, jei jis nėra apskūstas apeliacine tvarka. Nustatant ieškinio tapatumą teismui reikia nustatyti ar sutampa visi trys elementai: 1. šalys 2. ieškinio dalykas, 3. faktinis ieškinio pagrindas. Tapačiais ieškiniai gali būti pripažįstami tik kai visiškai tapatūs visi trys ieškinio elementai – šalys, ieškinio dalykas ir faktinis ieškinio pagrindas. Nesutampant nors vienam iš šių elementų, ieškiniai nelaikomi tapačiais. Nustačius ieškinių tapatumą, pripažįstama, kad ieškovas jau įgyvendino savo teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, ir tai reiškia, kad prarado teisę pakartotinai kreiptis į teismą su tapačiu ieškiniu ir negali prašyti to paties ar kito teismo iškelti dėl to paties ginčo dviejų ar daugiau bylų. Sprendžiant šalių tapatumą reikia išsiaiškinti, ar tas pats asmuo nepateikė pakartotinio ieškinio tam pačiam atsakovui. Tačiau jei pirmajame ieškinyje subjektų sudėtis platesnė nei paskesniajame, tačiau visos šalys, kurios nurodytos vėlesniajame ieškinyje, buvo nurodytos ir ankstesniame ieškinyje, todėl tokie ieškiniai pripažintini tapačiais. Ieškiniai būtų nelaikomi tapačiais, jei vėlesniajame ieškinyje būtų nurodomas šalimi naujas asmuo³⁵.

Bendras principas yra tas, kad šalių pasikeitimas vietomis, t. y. kai ieškinį pareiškia ankstesnėje byloje atsakovu buvęs asmuo, nereiškia naujo ieškinio, jeigu yra ginčijamas tas pats teisinis santykis tuo pačiu teisiniu pagrindu³⁶. Tapačiais negalima pripažinti reikalavimų tarp tų pačių šalių, jei pasikeitė ieškinio dalykas ar pagrindas.

Sprendžiant ieškinio tapatumą reikia atsižvelgti į ieškinio dalyką ir pagrindą. Reikia išsiaiškinti reikalavimų turinį. Daugeliu atveju išoriškai tapatūs ieškiniai gali atrodyti tapatūs, bet taip nėra. Tai būdinga ieškiniams kilusiems iš tęstinio pobūdžio teisinių santykių, arba ieškiniams dėl prievolių, kurios nepasibaigia, kartą atlikus pareigas. Šiuo atveju atsiranda naujas ieškinio pagrindas ir nepriklausomai nuo to, kad yra įsiteisėjęs teismo sprendimas ar nutartis, bylos nutraukti pagal CPK 293 str. 3 d. negalima.

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-488/2005 m.; BUAB „Deglita“ v. L. Karpalavičiaus IĮ „Talka“, kategorija 116.5.3.

³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-758/2008; R. V. v. AB „Autrolis“ ir kt., kategorija 106.8.4.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-203/2000; M. J. v. K. B., kategorija 37.

Teisinėje literatūroje nurodoma, kad sprendžiant ieškinio tapatumo ar netapatumo klausimą, svarbu pažymėti, kad tiek ieškinio pagrindas, tiek jo dalykas gali būti dviejų rūšių – kumuliatyvus arba alternatyvus. Kai ieškinio dalykas ar pagrindas yra kumuliatyvus, tai kartu nepriklausomai vienas nuo kito gali egzistuoti keli pagrindai arba keli reikalavimai. Pavyzdžiui, testamentą galima reikalauti pripažinti negaliojančiu ir dėl formos ir dėl jį sudariusio asmens valios trūkumų. Todėl teismui atmetus reikalavimą, grindžiamą pirmuoju pagrindu, galima vėl pareikšti reikalavimą, remiantis antruoju pagrindu. Kai ieškinio pagrindas yra alternatyvus, vienas pagrindas pašalina kitą, t.y. gali būti remiamasi tik vienu pagrindu. Ieškinyš laikomas tapačiu, kai tą patį reikalavimą ir tuo pačiu pagrindu pareiškia šalies teisių perėmėjas.

Tapačiu ieškiniu laikomas, jei nepatenkinus ieškinio dėl pagrindinės teisės gynimo, pareiškiamas ieškinyš dėl šalutinės teisės gynimo, nes visi teisiniai santykiai išaiškinti tarp šalių pirmoje byloje. Pavyzdžiui jei pirmasis ieškinyš yra pareiškiamas dėl skolos, o antrasis dėl palūkanų iš tos pačios sutarties priteisimo. Tačiau jei pirmasis ieškinyš yra dėl palūkanų priteisimo, o antrasis dėl skolos priteisimo, jie nebus laikomi tapačiais.

Tačiau jei dėl teismo klaidos tapatus ieškinyš yra išnagrinėjamas ir yra priimti du skirtingi sprendimai dėl tų pačių faktų, kasacinis teismas pabrėžė, kad būtina nustatyti, kuris iš tų sprendimų šalims turi *res judicata* galią. Ši problema spręstina taikant du kriterijus. Pirma, būtina nustatyti, kuriame teismo sprendime padarytos išvados labiau atitinka faktinę ir teisinę bylos esmę. Antra, jeigu faktinę ir teisinę bylos esmę labiau atitinka vėliau priimtas teismo sprendimas, tai juo ir turi būti remiamasi, nes vėlesnio bylos nagrinėjimo metu galėjo būti nustatytos naujos aplinkybės, labiau atitinkančios tikrąją padėtį. Kasacinis teismas konstatavo, kad bylą dėl nuosavybės gynimo nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai šių kriterijų netaikė, nes bylos faktinę ir teisinę situaciją labiau atitinka ne šių teismų nurodytas, o kitas dėl tų pačių faktų priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas³⁷.

Šiai dienai egzistuoja bendra Lietuvos teismų informacinė sistema – LITEKO³⁸ (), todėl teisėjas turi galimybę patikrinti ar tapatus ieškinyš jau buvo nagrinėjimas ir ar priimtas teismo sprendimas yra įsiteisėjęs. Jei vis dėlto dėl teisėjo klaidos toks ieškinyš buvo priimtas ir paaiškėjęs faktas, kad tarp šalių ginčas jau yra išspręstas teismo sprendimu, kuris yra įsiteisėjęs, byla turi būti nutraukta.

³⁷ Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Telšių viešbutis“ v. V. Jackienė; bylos Nr. 3K-3-476/2004.

³⁸ Lietuvos teismų informacinės sistemos nuostatai. Patvirtinta teismų tarybos 2006 m. vasario 11 d. nutarimu Nr. 13P-435 <http://www.teismai.lt/lt/teismai/naudingi-teises> aktai (žiūrėta 2009-11-30).

2.1.4 Įsiteisėjęs arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu

Arbitražinis susitarimas – tai šalių susitarimas perduoti spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Arbitražinis susitarimas gali būti įformintas kaip arbitražinė išlyga, įrašyta sutartyje, arba kaip šalių sudaryta atskira sutartis (Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 9 str. 1 d.)³⁹. Arbitražinis susitarimas, kaip ir kiekviena kita sutartis, šalims yra privalomas (CK 6.189 straipsnio 1 dalis) ir jo būtina laikytis. Tai būdinga komerciniams santykiams. Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių arba jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas. Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad reikalavimas gauti išankstinį steigėjo sutikimą rodo, kad priešingai nei tam tikro pobūdžio ginčai, kurie *per se* negali būti nagrinėjami arbitraže, valstybės įmonei, įstaigai ar organizacijai civiliniuose santykiuose, kaip ir privatiems juridiniams asmenims, iš principo nėra draudžiama sudaryti arbitražinę išlygą; įstatyme įtvirtintu ribojimu, pagal kurį tam, kad ginčas galėtų būti perduodamas arbitražui, turi būti gautas išankstinis steigėjo sutikimas, yra įvedama tam tikra vidinė viešojo juridinio asmens veiksmų kontrolė⁴⁰. Arbitražo sprendimas prilygsta teismo sprendimui, kuriuo šalių reikalavimai išsprendžiami iš esmės. Todėl esant įsiteisėjusiam arbitražo sprendimui dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu byla turi būti nutraukiama. Arbitražo sprendimas turi būti suprantamas plačiau: ne tik sprendimas, bet ir arbitražinio nagrinėjimo metu sudaryta taikos sutartis, arbitražo nutartis dėl arbitražinio nagrinėjimo nutraukimo. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 38 straipsnis numato, kad Arbitražinio teismo sprendimas įsiteisėja nuo jo priėmimo momento ir šalių turi būti vykdomas ir, kad įsiteisėjus sprendimui, ginčo šalys netenka teisės pareikšti ieškinį dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Tačiau kitiems asmenims, skirtingai nuo teismo sprendimo,

³⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2009; VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“ ir kt., kategorijos 21.4.1.1; 42.8; 132.

arbitražo sprendimas prejudicinės galios neturi, todėl teismas arba arbitražas nagrinėdamas kitus ginčus nėra saistomas priimto arbitražo sprendimo.

Skirtingai nuo ankstesnio reglamentavimo, bylą nutraukti galima ne esant arbitražiniam susitarimui 1964 CPK 164 str. 6 punktas, o tik įsiteisėjusiam arbitražo sprendimui.

Arbitražinė teisinių gynyba yra prilyginama teisminei, tačiau sutartis perduoti ginčą spręsti arbitražui nereiškia, kad šalis jau yra pasinaudojusi teise kreiptis teisminės gynybos. Todėl jei šalys sudariusios susitarimą perduoti ginčą spręsti arbitražui ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo, teismas turi atsisakyti ieškinį priimti, o tokioms aplinkybėms paaiškėjus bylą iškelus, pareiškimas turi būti paliktas nenagrinėtu CPK 296 str. 1 dalies 9 punkte numatytu pagrindu, nes šalis teise į gynybą jau pasinaudojo. Taip pat svarbu pažymėti, kad pagrindas nutraukti bylą yra ne tik Lietuvos Respublikoje veikiančio arbitražo sprendimas, bet ir užsienyje priimto arbitražo sprendimas, jei jis yra pripažintas Lietuvos Respublikoje. Užsienio arbitražų sprendimas Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomas tik po to, kai jį pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas. Komercinio arbitražo įstatymas nenumato galimybės skųsti arbitražo teismo sprendimų apeliacine tvarka. Lietuvoje neleidžiamas arbitražo teismo sprendimų tikrinimas fakto ir (arba) materialinės teisės taikymo aspektu; apskųstas arbitražo teismo sprendimas gali būti tikrinamas tik Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnyje nustatytų proceso normų (procesinės viešosios tvarkos) ir materialiosios viešosios tvarkos aspektu.

Teismas *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu arba, kitaip tariant, gali nepripažinti arbitražinio susitarimo tik tokiu atveju, kai nėra jokių abejonių dėl atitinkamo susitarimo prieštaravimo viešajai tvarkai ar imperatyviajai įstatymo normai, ir tam, kad būtų padaryta tokia išvada, nereikia papildomai aiškintis bylos aplinkybių ir rinkti bei tirti papildomų įrodymų⁴¹.

Todėl jei teismas nepripažįsta arbitražinio susitarimo jis gali išspręsti ginčą iš esmės nepriklausomai nuo to, ar nepatenkinta šalis kreipėsi į arbitražą ar ne.

CPK 24 str.1 d. numato, jeigu byloje sujungiami keli tarpusavyje susiję reikalavimai, iš kurių nors vienas yra priskirtas teismui, visi reikalavimai turi būti nagrinėjami teisme. Pavyzdžiui jei dėl vieno reikalavimo yra arbitražinis susitarimas, o kitas reikalavimas priskirtinas teismui, abu reikalavimai turi būti nagrinėjami teisme.

Kaip rodo autorės atlikto tyrimo rezultatai 2007-2008 m. pirmosios instancijos teismai šį bylos nutraukimo pagrindą teismų praktikoje taiko retai, todėl galima teigti, kad šalys retai piktnaudžiauja

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007; VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“, kategorijos 21.4.1.1; 132.

savo teisėmis ir nesikreipia į teismą su tapačiu reikalavimu, jei jau yra priimtas arbitražo sprendimas tarp tų pačių šalių ir tuo pačiu pagrindu. Tokį mažą skaičių šiuo pagrindu nutrauktų bylų lemia ir tai, kad vis dėlto verslininkai iškilus konfliktui tradiciškai kreipiasi į teismą, o ne į arbitražą.

2.2. Pagrindai atsirandantys teismo proceso metu

Šie bylos nutraukimo pagrindai atsiranda po bylos iškėlimo ir priklauso nuo civilinio proceso subjektų valios ar proceso metu atsiradusių objektyvių aplinkybių, kurios daro procesą negalimą arba nereikalingą ir nurodo, kad asmuo neturėjo teisės į teisminę gynybą arba, kad ją netinkamai realizavo.

2.2.1. Ieškovo atsisakymas nuo ieškinio

Dispozityvumo principas leidžia ieškovui disponuoti savo procesine teise atsisakyti nuo ieškinio ir įpareigoja teismą atsižvelgti į tokį asmens valios pareiškimą, jeigu tik jis neprieštarauja įstatymui ir viešajam interesui. CPK 140 str. numato, kad bet kurioje proceso stadijoje ieškovas, kreipęsis į teismą, turi teisę raštu ar žodžiu pareikšti teismui, kad jis atsisako ieškinio. Teismas išaiškina ieškovui procesines atsisakymo pasekmes. Ieškovo rašytinis pareiškimas dėl ieškinio atsisakymo pridedamas prie bylos, o žodinis pareiškimas įrašomas į teismo posėdžio protokolą ir ieškovo pasirašomas. Šių procesinių reikalavimų nesilaikymas gali būti pripažintas, netinkamu bylos nutraukimo pagrindu pritaikymu. Pavyzdžiui Vilniaus apygardos teismas nutraukė bylą dėl dalies ieškovo reikalavimų šiam tikslinant ieškinį ir žodžiu teismui pareiškus, kad nuo kurių reikalavimų jis atsisako. Tačiau ieškinio atsisakymo teismo posėdžio protokole ieškovas nepasirašė, be to, teismas neišaiškino ieškovui ieškinio atsisakymo teisinių padarinių. Tuo pagrindu pripažinta, kad teismas neturėjo pagrindo spręsti dėl ieškovo valios atsisakyti ieškinio ir bylą nutraukti⁴².

Ieškovo atsisakymas nuo ieškinio reiškia, kad jis atsisako savo reikalavimo ir jo negalės pareikšti ateityje. Teismas ieškovui prieš priimdamas ieškinio atsisakymą privalo išaiškinti ieškinio atsisakymo pasekmes. Jei atsisakymas gautas raštu jame turi būti nurodyta, kad ieškovas žino ieškinio atsisakymo pasekmes. Gavęs tokį pareiškimą teismas išsprendžia jį rašytinio proceso tvarka priimdamas nutartį. Kadangi proceso teisės normos neįpareigoja teismo aiškintis priežasčių, dėl kurių

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-343/2004; A. Š. v. Lietuvos advokatų taryba, kategorija 116; 104.

ieškovas apsisprendė atsisakyti materialaus teisinio reikalavimo, įreziuojama, kad ieškovas, pateikęs teismui rašytinį pareiškimą, ir nurodęs, jog jam žinomos ieškinio atsisakymo procesinės pasekmės, apsvarstė tokio procesinio veiksmo atlikimo reikšmę, žino ir suvokia jo sukeltus procesinius teisinius padarinius⁴³. Jei to nėra padaryta, įstatymas numato, kad ieškovui yra siunčiamas pranešimas, kuriame nurodomos procesinės ieškinio atsisakymo pasekmės. Jei per septynias dienas nuo išsiuntimo dienos teismas negana iš ieškovo patvirtinimo, kad jis tikrai ieškinio atsisako, laikoma, kad ieškovas ieškinio neatsisakė CPK 140 str. reikalauja, kad visais atvejais ieškovo valia turi būti aiškiai išreikšta.

Dispozytimumo principas nėra absoliutus, kadangi atsisakymas nuo ieškinio teismui nėra besąlyginis pagrindas nutraukti bylą. Teismas turi įsitikinti ar ieškovas atsisakė ieškinio laisva valia ar nebuvo veikiamas byloje dalyvaujančių asmenų ir ar nebus pažeistos imperatyvios teisės normos. Tai ypač atidžiai turi būti daroma viešo pobūdžio bylose, tokiose kaip darbo, šeimos ir kitose susijusiose su žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių gynyba, nesąžininga konkurencija, bankrotu, taip pat tokiose bylose, kuriose sprendžiamas neveiksnių ar ribotai veiksnų asmenų teisių įgyvendinimas. Teismas šiose bylose yra aktyvus ir jam yra suteikta teisė ginti viešąjį interesą. Lietuvos Apeliacinis teismas nurodė, kad teismai, nagrinėdami klausimą dėl ieškinio atsisakymo priėmimo, kai ieškinio atsisakymas yra pareiškiamas bankrutuojančios įmonės administratoriaus, turi visapusiškai įvertinti šio pareiškimo teisėtumą ir pagrįstumą. Turi būti patikrinta, ar ieškinio atsisakymas neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatomis ar viešajam interesui (CPK 42 str. 2 d.), ar nebus pažeidžiami bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių teisės ir interesai (Įmonių bankroto įst. 11 str. 3 d. 14 p.). Tuo teismai, nutraukdami bylą CPK 42 str. 2 d. pagrindu, neanalizavo aplinkybių, ar įmonės administratoriaus ieškinio atsisakymas nepažeis bankrutuojančios įmonės interesų, ar yra apginti įmonės kreditorių interesai. Nors byloje yra duomenų apie šalių taikų susitarimą dėl ginčo sprendimo, tačiau neaišku, ar jis yra sudarytas, ar nežalingos jo sąlygos bankrutuojančiai įmonei ar jos kreditoriams. Todėl bylą nagrinėjusiems teismams neatsižvelgus į Įmonių bankroto įst. 11 str. 3 d. 14 p. bei nenustačius bylai svarbių faktinių aplinkybių, byla grąžintina pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo⁴⁴.

Autorės atlikto tyrimo metu nustatyta, kad 2007-2008 m. pirmos instancijos teismuose dažniausiai ieškinio atsisakoma jei iki teismo posėdžio yra patenkinami ieškovo reikalavimai arba išnyksta ar pasikeičia ieškinio pagrindas, t.y. faktinės aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-570/2009; V. Ž. V. Palangos miesto savivaldybė, kategorija 122.1.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-336/2007; Bankrutavusi R. M. stomatologinė klinika v. bankrutuojanti UAB „Ratio“ ir kt., kategorija 118.4.

reikalavimą. Ieškovas numanydamas, kad jis neturės pakankamai įrodymų savo reikalavimui pagrįsti arba teismo sprendimas gali būti jam nepalankus, atsisako ieškinio. Pasitaiko atvejų kuomet ieškovas pateikia aiškiai nepagrįstą ieškinį, norėdamas kitą šalį įbauginti ar sukelti nemalonumų. Tokiais atvejais teismas, įsitikinęs, kad ieškovo reikalavimas nei faktiniu, nei teisiniu atžvilgiu nėra pagrįstas, turi jo netenkinti, o ieškovui taikyti sankciją (CPK 95 str.)

Tai pat įstatymas numato, kad šalis, kuri nesažiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį arba sąmoningai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, gali būti teismo įpareigota atlyginti kitai šaliai jos patirtus nuostolius. Motyvuotas prašymas dėl nuostolių atlyginimo gali būti paduotas iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos⁴⁵.

Ieškovas gali atsisakyti nuo ieškinio supratęs, kad jis yra nepagrįstas arba kuomet praranda teisinį suinteresuotumą.

Ieškinio atsisakyti gali pats ieškovas arba jo atstovas, jei jis turi tinkamus įgalinimus. Prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, pareiškę ieškinį viešajam interesui ginti, gali jo atsisakyti, tačiau asmuo su kurio teisėmis susijęs procesas gali reikalauti procesą tęsti, jeigu jis įsitraukė kaip bendraieškis. Jeigu CPK 49 str. numatytų asmenų iniciatyva iškeltoje byloje ieškinio atsisako į bylą įstojęs bendraieškis, su kurio teisėmis, susijęs ieškinys, teismas atsisakymo nuo ieškinio negali priimti, nes ieškinys pareikštas viešojo intereso apsaugos tikslais, o jį pareiškęs asmuo nors ir nėra ginčo materialiojo teisinio santykio šalis, tačiau yra šalis procesine prasme ir turi visas ieškovo procesines teises, taip pat teisę disponuoti ginčo dalyku⁴⁶.

Atsisakymu nuo ieškinio galima laikyti ir netinkamo ieškovo pakeitimą tinkamu (CPK 45 str.) kuomet netinkamas ieškovas pasitraukia iš proceso, reiškia, kad jis atsisako ieškinio ir byla turi būti nutraukiama.

Asmuo, reiškiantis ieškinį viešajam interesui apginti (CPK 49 straipsnio 1 dalis), yra šalis procesine prasme (CPK 41 straipsnio 2 dalis), bet nėra ginčo materialiojo teisinio santykio šalis. jis turi tiek teisių, kiek ir materialųjį interesą turintis ieškovas⁴⁷. Jeigu pareikštas ieškinys viešajam interesui apginti yra susijęs su fizinių ar juridinių asmenų teisėmis, šie asmenys jų pačių arba asmens,

⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 23 d. nutartis civ. byloje UAB "Aljos statyba" v. I. J. ir kt., bylos Nr. 2-92/2006

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-38/2008; Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Lietuvių katalikų mokytojų sąjunga ir kt., kategorijos: 24.2; 24.3; 27.3.1.1.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-38/2008; Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Lietuvių katalikų mokytojų sąjunga ir kt., kategorijos: 24.2; 24.3; 27.3.1.1.

pareiškusio ieškinį šio straipsnio nustatyta tvarka, prašymu arba teismo iniciatyva įtraukiami dalyvauti procese trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, arba bendraieškiais. Todėl teismas negali priimti ieškinio atsisakymo, nes ieškinys pareikštas viešojo intereso apsaugos tikslais, o jį pareiškęs asmuo turi visas ieškovo procesines teises. Civilinėje byloje Nr. 2-516/2005 pagal prokuroro ieškinį viešajam interesui ginti Vilniaus apygardos teismas priėmė ieškovo atsisakymą nuo ieškinio, nors šis atsisakymas nebuvo motyvuotas, o kiti dalyvaujantys byloje asmenys atsisakymo nuo ieškinio prašė netenkinti teigdami, kad jis prieštarauja viešajam interesui. Apeliacinis teismas konstatavo, kad priimdamas nemotyvuotą prokuroro atsisakymą nuo ieškinio viešajam interesui ginti teismas galėjo sudaryti sąlygas pažeisti viešąjį interesą.

Atsisakymą nuo ieškinio gali pareikšti ieškovas, kuriam priklauso materialinio reikalavimo teisė, jei ši teisė buvo perleista, reiškia, ieškovas neteko reikalavimo teisės į atsakovą, kartu ir prarado teisę atsisakyti šio reikalavimo⁴⁸.

Ieškovui ieškinio atsisakius, antrą kartą dėl to paties reikalavimo jis nebegali kreiptis į teismą, tačiau ši nuostata atsakovui negalioja, nes jis pakartotinai gali kreiptis į teismą pareikšdamas tapatų ieškinį, kadangi teismas išaiškina ieškovui procesines atsisakymo pasekmes (CPK140 str. 1 d.), o ne šalims, todėl bylos nutraukimo pasekmės liečia tik ieškovą, o ne atsakovą.

Gali susidaryti situacija, kuomet ieškinį skolininko vardu, pareiškęs asmuo nuo jo atsisako, o skolininkas, kurio vardu pareikštas ieškinys tam prieštarauja.

Lietuvos Apeliacinis teismas nusprendė, jog ieškovo atsisakymas ieškinio reikalavimo dalies neprieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatoms bei viešajam interesui ir nepažeidžia nei atsakovo, nei trečiojo asmens (skolininko) teisių, kadangi ieškovas, turintis teisę gauti iš skolininko skolą, atsisakė ne tik ieškinio reikalavimo dalies, bet atsisakė ir tokio dydžio skolos dalies išieškojimo iš skolininko. Be to, Apeliacinis teismas nusprendė, kad atsisakymas nuo ieškinio dalies negali pažeisti skolininko interesų, kadangi jis pats elgiasi netinkamai, nuolat vengia atvykti į teismo posėdžius ir išaiškinti savo poziciją dėl sutarto taikaus ginčo išsprendimo, tai yra nesąžiningai naudojasi procesinėmis teisėmis (CPK 42 straipsnis)⁴⁹.

⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-81/2006; Bankrutuojanti UAB „Šilmeta“ v. Ribotos atsakomybės užsienio bendrovė „Grandor“, kategorijos 118.4, 94.2.1.

⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-32/2006 m.; S. Juodelis v. VĮ „Valstybės turto fondas“, kategorija 35.6.2.

2.2.2 Šalių taikos sutartis

Teismo sprendimas yra ne vienintelė subjektyvinės teisės gynimo forma. Kita forma - yra teismo patvirtinta taikos sutartis. Taikos sutartis yra šalių susitarimas, kuriuo nutraukiamas bylos nagrinėjimas teisme tam tikromis, šalių suderintomis sąlygomis. Taikos sutartis dvišalis ar daugiašalis sandoris, kuris tam tikromis sąlygomis nutraukia iki tol turėtas teises ir pareigas ir jas pakeičia. Taikos sutarčiai yra taikomos sandorių negaliojimą reguliuojančios Civilinio kodekso normos. Teismas privalo patikrinti, ar šalių pateiktos taikos sutarties, sudarytos jų laisva valia, sąlygos neprieštarauja imperatyviosioms įstatymo nuostatomis, ar nepažeidžia viešojo intereso. Taikos sutartis yra ne tik civilinis teisinis sandoris, bet ir civilinis procesinis veiksmas, kuris nutraukia bylos nagrinėjimą. Skirtingai nuo paprasto sandorio taikos sutartis sudaroma prižiūrint teismui, kuris kontroliuoja, kad nebūtų pažeistos vienos iš šalių teisės. Teismas gali tvirtinti šalių taikos sutartį, jeigu materialiojoje teisėje tų šalių teisės nevaržomos ir tokia sutartis nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių. Teismas negali tvirtinti taikos sutarties, kai materialioji teisė draudžia šalims nustatyti kitas ginčo sprendimo taisykles. Tokia taikos sutartis reikštų materialiosios teisės pažeidimą. Taikos sutartis dėl asmenų teisinio statuso ar veiksnio, dėl klausimų, kuriuos reglamentuoja teisės imperatyvios normos, taip pat dėl klausimų, susijusių su viešąja tvarka, negalioja. (CK 6.948 str.)

Šalių teisė sudaryti taikos sutartį yra paremta šalių dispozityvumo principu. Šalys gali disponuoti ir ginčo objektu ir procesinėmis teisėmis. Tačiau šalių patvirtinta taikos sutartis turi įtakos trečiųjų asmenų teisėms, todėl teismas, tvirtindamas šalių taikos sutartį, privalo patikrinti ar sutarties sąlygos nepažeidžia jų teisių. Jeigu teismas, tvirtindamas šalių sudarytą taikos sutartį, neišsiaiškina, ar nėra pažeidžiamos byloje dalyvaujančių trečiųjų asmenų teisės, arba patvirtina taikos sutartį nedalyvaujant teismo posėdyje trečiajam asmeniui, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą ir kuris nebuvo informuotas apie sudarytos taikos sutarties sąlygas, toks procesinės teisės normos pažeidimas pripažintinas pažeidžiančiu viešąjį interesą. Todėl tokia sutartis, kuria patvirtinta taikos sutartis yra naikinama⁵⁰.

Jei taikos sutartį sudaro atstovas, teismas turi įsitikinti ar jis turi reikalingus įgalinimus tokiam procesiniam veiksmui atlikti (CPK 59 str. 2 d.).

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr 3K-3-397/2006; Spaudos rūmų aukštuminio pastato savininkų bendrija „Spaudos rūmai“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus apskrities viršininko administracija, kategorija 109.

Atstovo pagal pavedimą teisės turi būti išreikštos įstatymų nustatyta tvarka išduotame ir įformintame įgaliojime (CPK 57 straipsnis) itin svarbiems atstovaujamojo teisių požiūriu procesiniams veiksams atlikti (pareikšti ieškinį ir priešieškinį, atsisakyti pareikšto ieškinio ir jį pripažinti, sudaryti taikos sutartį, perįgalioti, gauti vykdomąjį dokumentą ir pateikti jį vykdyti, gauti turtą, paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo) suteikiami įgalinimai turi būti atskirai aptarti įgaliojime (CPK 59 straipsnio 2 dalis)⁵¹

Taikos sutartis gali būti sudaryta tik dėl teisme pareikštų reikalavimų. Taikos sutartimi negali būti sprendžiami klausimai, dėl kurių nebuvo kreiptasi į teismą.

Taikos sutarties sąlygos turi būti išdėstytos pilnai, aiškiai, nepaliekant abejonių dėl šalių išreikštos valios. Negali būti patvirtinta tokia taikos sutartis, kurios sąlygos, akivaizdžiai pažeistų vienos iš šalių teises. Teismas turi ginti silpnesnės šalies interesus. Prieš tvirtindamas taikos sutartį, teismas privalo šalims išaiškinti šio veiksmo teises pasekmes. Tai gali būti padaryta žodžiu arba raštu, išsiunčiant šalims pranešimus, kuriuose nurodomos bylos nutraukimo teisinės pasekmės.

Taikos sutartis turi būti rašytinės formos. Šio reikalavimo nesilaikymas sutartį daro negaliojančią. CK 6.983 str. 3 d.). Rašytinė sutartis yra pridedama prie bylos, o žodinis pareiškimas įrašomas į teismo posėdžių protokolą ir šalių pasirašomas.

Šalys gali pasirašyti taikos sutartį ir iki ieškinio padavimo ir išspręsti tarpusavyje iškilusį ginčą. Civilinis procesas numato, kad taikos sutartimi gali būti sprendžiamas jau kilęs teisminis ginčas arba užkertamas kelias jam atsirasti ateityje. Todėl teismai turėtų priimti pareiškimą dėl taikos sutarties patvirtinimo supaprastinto proceso tvarka (CK 6.983 str.) net jeigu tarp šalių teismo ginčo dar nėra. Atsisakymas priimti tokį pareiškimą, vadovaujantis CPK 5 straipsniu ir motyvuojant tuo, kad teismai nagrinėja iškilusius ginčus dėl pažeistų teisių, neatitiktų CPK 3 straipsnyje įtvirtinto principo, kad aiškindamas ir taikydamas įstatymus bei kitus teisės aktus, teismas privalo vadovautis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais. Atsisakius priimti pareiškimą dėl taikos sutarties patvirtinimo supaprastinto proceso tvarka (CK 6.983 str.), nebūtų užtikrintas civilinio proceso tikslų įgyvendinimas, būtų nukrypta nuo teisės į teisminę gynybą, proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų⁵². Šalims nėra būtina dėl tokios sutarties patvirtinimo kreiptis į teismą, šalys gali apsiriboti paprasta rašytine sandorio forma arba gali kreiptis į notarą. Kreipiantis į teismą turi būti išreikšta abiejų šalių

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2009; P.S. v. Z.S.; procesinio sprendimo kategorijos: 96.1; 114.8.2; 128.2.

⁵² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-814/2008; UAB „Amber golf club“, E. Ž. ir A. M., kategorijos 72, 103.4.

suderinta, jų bendras prašymas, nes toks taikos sutarties patvirtinimas galimas kai nėra ginčo tarp sutarties taikos šalių ir dėl sutarties terminio patvirtinimo. Jeigu nėra bent vienos iš šių sąlygų teismas turi atsisakyti priimti kaip nenagrinėtiną teisme (CPK 137 str. 2 d. 2 p.) Tačiau praktikoje tai yra taikoma retai. Pvz. Panevėžio miesto apylinkės teisme nėra nei vienos taikos sutarties patvirtintos supaprastinta tvarka ir kaip rodo negausi teismų praktika, pasitaiko, kad teismai gavę tokią sutartį atsisako ją priimti, nurodydami, jog pagal CPK 5 straipsnį teismai nagrinėja iškilusius ginčus dėl pažeistų teisių, tačiau kadangi tarp šalių teismo ginčo nėra, pareiškėjų tarpusavio įsipareigojimus turi teisę patvirtinti notaras.

Tokia sutartis nesudaro pagrindo bylai nutraukti, nes tik teismo patvirtinta taikos sutartis turi *res judicata* galią.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė į tai, kad byla būtų išnagrinėta per įmanomai trumpiausią laiką, yra viena iš sudėtinių teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalių ir įpareigoja teismą rūpintis kiek įmanoma greitesniu bylos išnagrinėjimu. Teisinės taikos atkūrimas tarp ginčo šalių yra vienas pagrindinių civilinio proceso tikslų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. Šį tikslą sudaro dvi dalys – proceso koncentruotumas ir teisinės taikos atkūrimas. Proceso koncentruotumo principas reikalauja, kad bylą būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką, o kita dalis – siekia, kad būtų atkurta teisinė taika tarp šalių. Šių tikslų pasiekama kuomet yra sudaroma taikos sutartis.

Taikos sutartimi ginčas gali būti išspręstas, bet kurioje proceso stadijoje ir skirtingai nuo ankstesnio reglamentavimo, bet kurios instancijos teisme (pagal 1964 m. kodeksą to negalima buvo padaryti kasaciniame teisme)⁵³, tačiau pagrindinis dėmesys šalių sutaikymui turėtų būti skiriamas rengiantis teismui nagrinėjimui.

Pagal bendrą taisyklę gali būti skiriamas vienas parengiamasis posėdis, tačiau išimtiniais atvejais, jeigu tai paskatins ginčą išspręsti taikos sutartimi, teismas gali skirti ir antrąjį parengiamąjį teismo posėdį. Tačiau teismas net ir matydamas, kad taikos sutartis gali būti sudaryta, neturi teisės skirti trečią ar ketvirtą teismo parengiamąjį posėdį. Tuo siekiama neleisti teismui piktnaudžiauti bylos atidėjimu. Prof. V.Nekrošius teigia, kad taikinimo procedūra nėra privaloma, t.y. ji turėtų būti taikoma tik kai teismas mato realią galimybę sudaryti taikos sutartį. Bet ar tokia galimybė yra ar jos nėra sunku iš karto atsakyti, nes šalys pasiekia taikius susitarimus, bylose kuriuose atrodytų to negalima padaryti. Pavyzdžiui ieškovas (Vilniaus apskrities viršinininko administracija) prašė teismo įpareigoti atsakovo savo lėšomis nugriauti be nustatyta tvarka parengto ir suderinto projekto ir statybos leidimo pastatytus

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 8 d. civilinė konsultacija Nr.: A3-103.

gyvenamojo namo pamatus ir sutvarkyti statybvieta. Atsakovai pagal patvirtintos taikos sutarties sąlygas prisiėmė įsipareigojimą, negavus statybos leidimo, savo lėšomis pašalinti pastatytus pamatus. Todėl, atsižvelgiant į konstatuotus teisiškai reikšmingus faktus, byloje buvo pagrįstai patvirtinta taikos sutartis ir byla nutraukta. Teismas turėtų kuo aktyviau taikyti šią procedūrą, išaiškinti šalims taikos sutarties privalumus, išaiškinti, kad tokia sutartis turi sprendimo galią, informuoti šalis, apie žyminio mokesčio gražinimą, pabrėžti kad sudarydamos taikos sutartį šalys išvengs didesnių bylinėjimo išlaidų, sutaupys laiko. Prof. Vytautas Nekrošius teigia, kad teismas savo iniciatyva turi siūlyti ginčo šalims galimas taikos sutarties sąlygas, siekdamas sutaisyti šalis gali reikalauti iš šalių asmeniškai atvykti į teismą, nuspręsti pabendrauti tik su viena šalimi, paprašydamas kitą ginčo šalį palaukti ne teismo posėdžių salėje. Manychiau praktiškai tai nėra taikoma, nes teisėjas gali būti apkaltintas šališkumu, be to teisėjas rizikuotų pažeisti betarpiškumo ir viešumo principus, teisėjų etikos reikalavimus vengti kontaktų su šalimis ne proceso metu, neturėti ir nereikšti savo nuomonės apie bylą⁵⁴.

Mažas nutrauktų bylų, patvirtinus taikos sutartį, skaičius leidžia teigti, kad advokatai mažai dirba ta linkme. Praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet šalys yra linkusios sudaryti taikos sutartį, derėtis, tačiau advokatai to nepageidauja ir vietoj to, kad taikytų šalis, konfliktą dar labiau eskaluoja. Kita priežastis, ta, kad šalys mano, jog tik teismo sprendimas turi įstatymo galią ir gali būti vykdomas, o taikos sutartis, nors ir patvirtinta teismo, atrodo “nepatikimas” dokumentas. Todėl net ir nesant ginčo arba atsakovui pripažinus ieškinį, ieškovas bijo sudaryti taikos sutartį.

2.2.3. Fizinio asmens, kuris buvo viena iš bylos šalių, mirtis

Civilinis procesas ginčo teisenos tvarka grindžiamas dvišališkumu, kuriam būdinga tai, kad kiekviename procese yra dvi šalys – ieškovas ir atsakovas. Būtent dviejų šalių buvimas procese sudaro tinkamas sąlygas jam vykti, įgyvendinti rungimosi principą. Procese likus tik vienai šaliai, civilinė byla negali būti toliau nagrinėjama. Teisių perėmimo klausimas, mirus fiziniam asmeniui, sprendžiamas pagal paveldėjimo teisės normas (CK 5 knyga). Nustačius, kad ginčo teisiniame santykiyje teisių perėmimas yra leidžiamas, byla turi būti sustabdoma, kadangi mirusiojo teisių perėmėjas, gali įstoti į bylą, nesant įpėdinių arba jiems atsisakius palikimo, palikimas pereina valstybei (CK 5.6 str., 5.62 str.).

Teisių ir pareigų perėmėjui visi veiksmai, atlikti iki jo įstojimo į bylą, yra privalomi, kiek jie būtų privalomi tam asmeniui, į kurio vietą įstojė teisių perėmėjas. Procesinis teisių perėmimas galimas,

⁵⁴ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos taisyklės 1998 m. gruodžio 18 d.

bet kurioje proceso stadijoje (CPK 48 str. 1 d.). Tai reiškia, kad jis gali įvykti tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teisme, kasaciniame procese, atnaujinant procesą ar vykdymo procese. Šiuo atveju svarbiausia išsiaiškinti ginčijamo materialinio santykio pobūdį. Jeigu materialiam teisiniame santykiyje teisių perėmimas galimas, tuomet leidžiamas ir procesinis teisių perėmimas. Tokiu atveju byla turi būti stabdoma (CPK 163 str.1 d.) iki paaiškės mirusio fizinio asmens teisių perėmėjas ar aplinkybės, dėl kurių teisių perėmimas neįvyko (CPK 166 str. 1 d.) Tačiau jei tam tikrų materialinių teisių perimti negalima, nebus galima perimti ir procesinių teisių ir pareigų, susijusių su materialiuju teisių gynimu. Reiktų paminėti, kad anksčiau galiojančiame kodekse įstatymas neleido, teisių perėmimo mirusio įpėdiniams, santykiuose susijusiuose su kreditoriumi arba skolininku⁵⁵.

Kai kuriais atvejais nors ginčo teisinis santykis ir asmeninis, tačiau yra galimas teisių perėmimas, kaip pvz. fizinio asmens teisė į vardą, atvaizdą, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, asmens garbė ir orumas yra ginami ir asmeniui mirus, nes tai padaryti gali sutuoktinis, tėvai, vaikai arba kai asmuo, iš kurio buvo priteistas išlaikymas, mirė, išlaikymo pareiga pereina jo įpėdiniams, kiek leidžia paveldimas turtas (LR CK 3.194).

Taip pat tėvystės nustatymo byloje (CPK 391 str.) jei spėjamas vaiko tėvas miršta po to, kai byla jau pradėta nagrinėti teisme ginčo teiseną, nors tokioje byloje negalima perimti teisių, tačiau teismas turi ieškinį tokioje byloje palikti nenagrinėtą, kad nebūtų užkirstas kelias suinteresuotiems asmenims nusistatyti giminytės santykių faktą ypatingosios teisenos tvarka.

Pasitraukusio iš bylos sutuoktinio teisės ir pareigos dėl santuokos pasibaigimo pasekmių (turto padalijimo, vaikų išlaikymo ir kt.) kitam asmeniui nepereina. Kad būtų perimtos procesinės teisės, reikalingos dvi sąlygos: 1) ginčijamo ar sprendimu nustatyto materialinio teisinio santykio subjekto pasitraukimas iš bylos; 2) pasitraukusio subjekto teisių ir pareigų perėjimas kitam asmeniui. Sutuoktiniui mirus, santuoka laikoma pasibaigusia nuo jo mirties momento, nurodyto mirties liudijime. Santuokos pasibaigimas reiškia, kad baigiasi turtiniai ir asmeniniai neturtiniai sutuoktinių tarpusavio santykiai, turtinės ir asmeninės neturtinės jų teisės ir pareigos: bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisinis režimas, pareiga išlaikyti ir kt. (CK 3.100 straipsnis ir kt.). Mirusio sutuoktinio dalis, įeinanti į bendrąją jungtinę nuosavybę, paveldima CK penktojoje knygoje nustatyta tvarka. Dėl nurodytų priežasčių pasitraukusio iš bylos mirusio sutuoktinio teisės ir pareigos dėl santuokos pasibaigimo pasekmių (turto padalijimo, vaikų išlaikymo ir kt.) kitam asmeniui nepereina. Kai mirus

⁵⁵ Lietuvos TSR Civilinio proceso kodekso komentaras / Žeruolis J., Vitkevičius P., Gruodis M., Čapskis M., Vėlyvis S. ir kt. Vilnius: Mintis, 1980 P. 179.

asmeniui, kuris buvo bylos šalis, teisiniame santykiyje teisės perėmimas neleidžiamas, byla turi būti nutraukta⁵⁶.

Fizinį asmenį, kuris buvo byloje šalimi, paskelbus mirusiu, byla turi būti nutraukta jei yra negalimas teisių perėmimas, nes asmens paskelbimas mirusiu pagal teises pasekmes yra prilyginamas jo fizinei mirčiai (CK 2.31 str. 6 d.)

Šis bylos nutraukimo pagrindas turi būti taikomas ir ypatingos teisenos bylose. Pavyzdžiui mirus prašomam pripažinti neveiksniu asmeniui, nebelieka vienos iš proceso šalių⁵⁷, procesas nebetenka prasmės. Taip pat nėra galimas teisių perėmimas ir bylose dėl globos nustatymo mirus globojamajam asmeniui. Procesinių teisių perėmimo institutas yra nulemtas materialiuju teisių perėmimo civilinėje teisėje galimybės. Globa steigama užtikrinti neveiksnaus fizinio asmens teisių ir interesų įgyvendinimą, apsaugą ir gynybą (CK 3.238 straipsnis), šie tikslai pasibaigia globojamajam mirus.⁵⁸

Byla šiuo pagrindu turi būti nutraukiama kai mirus ieškovui, teisių perėmėjas nesutinka įstoti į bylą. Tokiu atveju tai prilyginama ieškinio atsisakymui ir byla nutraukiama. Šiuo atveju teismas privalo įsitikinti ar tikrai nėra teisių perėmėjo, ir tik tada spręsti bylos nutraukimo pagrindus.

Nevienodai klausimas yra sprendžiamas, jeigu paaiškėja, kad jog atsakovas yra miręs iki civilinės bylos iškėlimo. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad reikia vadovautis ne CPK 48 straipsnio nuostatomis ir spręsti klausimą dėl procesinių teisių perėmimo, o konstatuoti, jog prieš mirusį atsakovą prasidėjęs civilinis procesas yra neteisėtas, nustatyti terminą ieškinio trūkumams šalinti ir išaiškinti ieškovui teisę pareikšti ieškinį mirusio asmens materialinių subjektinių teisių perėmėjui, jeigu jis mano, kad toks perėmimas galimas (CPK 3 straipsnio 7 dalis, 5 straipsnio 1 dalis, 41 straipsnis, 115 straipsnis, 138 straipsnis). Tokiu atveju teismas ieškovo pareikštų reikalavimų pagrįstumą materialines teises perėmusiam atsakovui išsprendžia tik išnagrinėjęs bylą iš esmės (CPK 265 straipsnis, CK 2.2 straipsnio 1 dalis)⁵⁹. Tačiau pasitaiko, kuomet teismas nustatęs, kad atsakovė yra mirusi iki ieškinio pateikimo dienos bylą nutraukia, motyvuojant tuo, kad ieškinys pateiktas asmeniui,

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 22 d. konsultacija A3-96.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 10 d. konsultacija A3-123.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2005; Panevėžio apskrities viršininko administracijos Lavėnų pensionatas v. Pasvalio rajono savivaldybės Socialinės paramos skyrius ir kt., kategorijos: 32.8, 82.3, 118.7.

⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr 2-693/2006; Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atstovaujama valstybės įmonės Turto fondo v. S. S., V. M., A. P., G. P., V. V., R. P. ir k t., kategorijos 95.5; 113.6.1.3; 125.10.

kuris negalėjo būti bylos šalimi, todėl procesinių teisių perėmimas negalimas (CPK 293 straipsnio 7 punktas)⁶⁰, pastarajai nuomonei pritartina labiau, kadangi, kaip yra konstatavęs LR Konstitucinis teismas, iš ne teisės negali kilti teisė.

Panašaus pobūdžio problemas panaikintų Liteko sistemos patobulinimas, sudarantis galimybę bylos registravimo teisme metu, t.y. dar iki ieškinio, prašymo, skundo ar pareiškimo priėmimo, nustatyti ar fizinis asmuo yra miręs, o juridinis - likviduotas.

2.2.4 Juridinio asmenis, kuris buvo viena iš šalių, likvidavimas

Teisių perėmimą, pasibaigus juridiniam asmeniui, reglamentuoja CK antrosios knygos VIII skyrius.

Juridiniai asmenys pasibaigia likvidavimo arba reorganizavimo būdu (CK 2.95 str. 1 d.).

Juridinio asmens likvidavimas – tai juridinio asmens veiklos pasibaigimas išregistruojant jį iš juridinių asmenų registro, kuriame buvo kaupiami ir saugomi jo duomenys. Juridinis asmuo gali būti likviduojamas savininko, juridinio asmens dalyvių, teismo sprendimu ar kita įstatymų nustatyta tvarka. Nuo sprendimo priėmimo dienos, atšaukiami visi buvę juridinio asmens valdymo organai ir valdymo organo funkcijas perima savininko, juridinio asmens dalyvių ar teismo sprendimu paskirtas likvidatorius.

Likvidavimu laikomas toks juridinio asmens pasibaigimas, kai jo veikla nutrūksta, o teisės ir pareigos nepereina kitiems juridiniams asmenims. Juridiniams asmenims pasibaigus likvidavimo būdu, teisių perėmimas negalimas, nes pasibaigia jo prievolės, todėl šiuo atveju neatsiranda teisių perėmimo santykių išskyrus įstatyme numatytas išimtis. Pavyzdžiui likvidavus neribotos civilinės atsakomybės juridinį asmenį jo prievolės nepasibaigia, o pereina jo dalyviams, t. y. savininkams⁶¹. Juridinis asmuo pasibaigia nuo išregistravimo iš Juridinių asmenų registro (CK 2.95) Išregistravus juridinį asmenį laikoma, kad tokio juridinio asmens nebėra, o nesant kitos šalies, teisminis procesas neįmanomas (CPK 41 str. 1 d.).

Juridinio asmens teisės galima perimti jų reorganizavimo ar pertvarkymo atveju (CK 2.99 str.). Reorganizavimas – tai juridinio asmens pabaiga be likvidavimo procedūros (CK 2.95 str.). Sprendimą

⁶⁰ Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr 2-1126-555/2006; SĮ „Namų priežiūra“ v. R. L. B., kategorijos 117.1; 118.7.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr 3K-3-1186/2003; Klaipėdos apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. A. S., kategorija 21.2.2.6

reorganizuoti juridinį asmenį priima juridinio asmens dalyviai arba teismas įstatymų nustatytais atvejais (CK 2.96 str.) Reorganizuojant juridinį asmenį, juridinio asmens veikla nesibaigia, o pereina kitam juridiniam asmeniui.

Likviduotas juridinis asmuo savo teisių įgyvendinti teisme nei pats, nei per atstovą negali, nes jis neturi civilinio procesinio subjektiškumo (teisnumo ir veiksnumo) ir negali būti civilinių procesinių teisinių santykių subjektu. Todėl įmonė, kuri yra likviduota dar iki jai pareiškiant ieškinį byloje, neturėdama civilinio procesinio teisnumo ir veiksnumo, ieškinio pareikšti negali. Neegzistuojančio juridinio asmens, taigi ir neturinčio civilinio procesinio subjektiškumo, pradėtame procese procesinių teisių perėmimas negalimas. Jeigu likvidavus juridinį asmenį yra jo teisių perėmėjai, tai teisę kreiptis į teismą turi teisių perėmėjai, bet ne likviduotas juridinis asmuo⁶².

Dažnai bylos šiuo pagrindu nutraukiamos nustačius, kad ieškovas arba atsakovas yra likviduotas ir išregistruotas iš juridinių asmenų registro, tai yra nebeegzistuoja kaip subjektas ir nėra teisių ir pareigų perėmėjo. Tačiau, jeigu po juridinio asmens likvidavimo jo teises ir pareigas perima kiti asmenys, civilinės bylos šiuo pagrindu negalima nutraukti. Tokiu atveju į bylą turi įstoti likviduoto juridinio asmens teisių perėmėjas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad jeigu yra likviduojamas juridinio asmens struktūrinis padalinys, pavyzdžiui, juridinio asmens filialas, tai pagrindo nutraukti civilinę bylą pagal CPK 293 straipsnio 8 punktą taip pat nėra, nes struktūrinis padalinys veikia juridinio asmens vardu ir interesais, todėl savo veiksmais sukuria teises ir pareigas juridiniam asmeniui⁶³.

Išregistravus bankrutavusią įmonę iš registro, tolesni ginčai dėl neegzistuojančios įmonės bankroto procedūrų negali būti inicijuojami⁶⁴.

Kaip ir minėta ankščiau teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje. Jeigu ieškovo teises perima už atlyginimą trečiasis asmuo, dalyvaujantis byloje, o teismas apeliacinėje instancijoje šalies nepakeičia, tai šis pažeidimas nesudaro pagrindo panaikinti apeliacinės instancijos teismo

⁶² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 24 d. priimta nutartis civ. byloje Nr. 2-273/2008.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje 3K-3-496; AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ v. Daugiabučio namo Tilžės g. 28 savininkų bendrija, Bylų kategorija 37.2; 40.5; 104.

⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-158/2006; Kauno apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. LAB „Vidurdienis“, kategorijos 124.3; 126.6; 27.8.2; 126.7.

nutarties, nes teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje. Šalies pakeitimas dėl teisių perėmimo gali būti atliktas kasaciniame (CPK 359 straipsnio 4 dalis) ar vykdymo procese⁶⁵.

CPK nepateikia baigtinio bylos nutraukimo sąrašo bet nurodo, kad bylą galima nutraukti ir kitais CPK nurodytais pagrindais. Tai reiškia visi bylos nutraukimo pagrindai yra nurodyti CPK ir kad bylos nutraukimo pagrindų sąrašas yra išsamus bei negali būti aiškinamas plečiamai. Bylos taip pat nutraukiamos:

1. sutuoktiniams susitaikius santuokos nutraukimo ar gyvenimo skyrium byloje (CPK 384 str. 4 d.);
2. mirus vienai šaliai santuokos nutraukimo ar gyvenimo skyrium byloje (CPK 384 str.7 d.);
3. mirus vaikui dėl kurio iškelta byla tėvystės ar motinystės nustatymo byloje (CPK 390 str.);
4. atsakovui kreipiantis į civilinės metrikacijos įstaigą su pareiškimu pripažinti tėvystę ir civilinės metrikacijos įstaigai įregistruojant jį kaip tėvą tėvystės ar motinystės nustatymo byloje (CPK 390 str.); CPK 390 str. numatytu pagrindu byla nutraukiama, nes pažeista teisė atkurta ir išnyksta ginčo dalykas;
5. atsakovui per dvidešimt dienų nuo preliminaraus sprendimo priėmimo teismo sprendimą įvykdo ir raštu pateikia teismui tai patvirtinančius dokumentus, teismas nutartimi panaikina teismo preliminarų sprendimą ir bylą nutraukia (CPK 430 str. 9 d.);
6. skolininkui per nustatytą terminą įvykdžius teismo įsakymą ir raštu pateikus teismui tai patvirtinančius dokumentus, teismas nutartimi panaikina teismo įsakymą ir bylą nutraukia (CPK 439 str. 7 d.).

Siūlytina LR CPK 293 str. papildyti kitais CPK numatytais bylos nutraukimo pagrindais.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-152/2008; V. J. irk t. v. West Atlantic Fishing Company Ltd. ir kt., kategorijos 4.3; 14.1; 14.5.

3. CIVILINIŲ BYLŲ NUTRAUKIMO TVARKA IR PADARINIAI

Teismas atskirais klausimais, kuriais byla neišsprendžiama iš esmės, priima nutartis (CPK 290 str. 1 d.). Bylą nutraukiant teismas priima nutartį. Pagal turinį ir poveikio pobūdį procesui nutartys gali būti skirstomos į: 1. nutartis, kuriomis užbaigiamas procesas teisme, likvidavus ginčą tarp šalių, bet nepriėmus sprendimo (pvz. kai šalys sudaro taikos sutartį, ieškovas atsisako nuo ieškinio) 2. nutartis, kuriomis užkertamas kelias tolimesniam procesui arba, kurios nutraukia bylos procesą, bet nėra likviduojamas ginčas tarp šalių. Nutarties nutraukti bylą struktūrai ir turiniui taikomi bendri reikalavimai (CPK 291 str.) t.y. ją turi sudaryti keturios dalys: įžanginė, aprašomoji, motyvuojamoji, rezoliucinė. Nutartis turi būti rašytinė, ji priimama sprendimų priėmimo kambaryje (CPK 290 str. 2). Nutartis turi būti motyvuota, joje turi būti nurodomas bylos nutraukimo pagrindas ir argumentai, kuriais vadovaudamasis teismas priėmė tokią nutartį, taip pat ieškovo prašymu reikia išspręsti žyminio mokesčio gražinimo klausimą. Žyminis mokestis gražinamas, kai ieškinys atsiimamas (dabartinis reglamentavimas suteikia galimybę piktnaudžiauti teise kreiptis į teismą siekiant pagąsdinti atsakovą, nes atsiėmus ieškinį nekyla jokie neigiami padariniai, kas yra kritikuotina); kai byla nutraukiama, jei ji nenagrinėtina teisme, ar kai ieškovas nesilaikė tos kategorijos byloms nustatytos ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos ir negalima šia tvarka pasinaudoti (CPK 87 str. 1 d. 1,5 p.). Jeigu ieškovas atsisako pareikšto ieškinio arba šalys sudaro taikos sutartį, gražinama 75 procentai sumokėto žyminio mokesčio sumos. Ieškovui atsisakius ieškinio, atsakovas jo turėtų išlaidų neatlygina. Tačiau jeigu ieškovas atsisako pareikšto ieškinio dėl to, kad, pareiškus ieškinį, atsakovas ieškovo reikalavimus patenkino, tai ieškovo prašymu teismas priteisia jam iš atsakovo ieškovo turėtas bylinėjimosi išlaidas (CPK 94 str. 1.). Šioje dalyje nurodyto dydžio žyminis mokestis gražinamas ir tuo atveju, jeigu ieškovas atsisako pareikšto ieškinio dėl to, kad, pareiškus ieškinį, atsakovas ieškovo reikalavimus patenkino iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos (CPK 87 str. 2 d.).

Jeigu šalys, sudarydamos taikos sutartį, nenumatė bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tvarkos, teismas šį klausimą išsprendžia pagal CPK VIII skyriaus „Bylinėjimosi išlaidos“ nuostatas. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą (CPK 93 str. 1 d.), jeigu ieškinys patenkintas iš dalies, šiame straipsnyje nurodytos išlaidos priteisiamos ieškovui proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmestų ieškinio reikalavimų daliai (CPK 93 str. 2 d.). Vertinant taikos sutartimi patenkintų ieškinio ir priešieškinių reikalavimų proporcijas, reikia vertinti ne pirminius, o patikslintus (galutinius) šalių reikalavimus.

Jei byla nutraukiama, ieškoviui atsisakius ieškinio, nors atsakovas ieškovo ieškinio reikalavimų nepatenkino, ir teismas priėmė ieškovo ieškinio atsisakymą, iš esmės nutartis priimama atsakovo naudai, nes ieškinys nėra tenkinamas. Išlaidas šiuo atveju atsakovas patiria dėl ieškovo kaltės, nes, ieškoviui pareiškus ieškinį, atsakovas turi į jį atsikirsti, naudotis procesinėmis gynybos priemonėmis, tarp jų ir advokato pagalba, ir dėl to patiria išlaidų, o ieškinys neišnagrinėjamas tik dėl to, kad ieškovas ieškinio atsisakė. Todėl bylinėjimosi išlaidas privalo atlyginti ieškovas (CPK 94, 96, 98 str.). Šalies išlaidos, susijusios su advokato pagalba, priteisiamos atsižvelgiant į bylos sudėtingumą, advokato darbo ir laiko sąnaudas⁶⁶.

Jei apeliacinės instancijos teismas nutraukia civilinę bylą CK 293 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu, yra taikoma CPK 87 straipsnio 1 dalies 4 punkto teisės norma ir žyminis mokestis jį sumokėjusiam asmeniui grąžinamas iš valstybės biudžeto. Išankstinės ginčo sprendimo ne teisme tvarkos nesilaikymas yra pagrindas atsisakyti ieškinį priimti, kuris gali ir turi būti teismo konstatuojamas ieškinio priėmimo stadijoje; tuo atveju, kai teismas šio procesinio įstatymo nepagrįstai nepritaiko, dėl proceso baigties vėlesnėse stadijose negali būti laikomas atsakingu vien bylą inicijavęs asmuo, nes tuo atveju, kai teismas šio procesinio įstatymo nepagrįstai nepritaiko, dėl proceso baigties vėlesnėse stadijose negali būti laikomas atsakingu vien bylą inicijavęs asmuo, todėl yra taikoma CPK 87 straipsnio 1 dalies 4 punkto teisės norma ir žyminis mokestis jį sumokėjusiam asmeniui grąžinamas iš valstybės biudžeto⁶⁷.

Gali būti nutraukta ne visa byla, bet tam tikra jos dalis. Pvz. jei pareiškėjas atsisakė dalies savo reikalavimų. Jeigu dalis reikalavimų sprendini sprendimu, o kita dalis turėtų būti baigta nutartimi (pvz. taikos sutarties patvirtinimas), teismas šiuos visus šiuos klausimus turi spręsti vienu procesiniu dokumentu – sprendimu. Tačiau, jei pirmosios instancijos teismas ginčą išsprendė nutartimi, o ne sprendimu, savaime nėra pagrindas naikinti tokį teismo sprendimą.

Jeigu byla nutraukiama, dėl to, kad ji nenagrinėtina teisme, teismas privalo nurodyti į kurią instituciją ieškovas turi kreiptis, tačiau suinteresuotas asmuo neprivalo kreiptis į nurodytą instituciją, nes tai yra jo teisė, o ne pareiga.

Teismo nutartis teisinius padarinius sukelia nuo įsiteisėjimo momento. Bylos nutraukimo nutartis gali būti skundžiama atskiruoju skundu. Atskirąjį skundą gali paduoti byloje dalyvaujantys

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 24 d. nutartis Nr. 3K-3-135/2009, priimta civilinėje byloje S. P. v. AB „Mažeikių nafta“, Procesinio sprendimo kategorijos: 18.2.2, 99.1.5, 125.7.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2009; S. P. v. AB „Mažeikių nafta“, kategorijos: 18.2.2; 99.1.5; 125.7.

asmenys per 7 dienas. (CPK 305 str., 338 str., 335 str.). Jei apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs atskirąjį skundą, priima nutartį, palikti pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą, ji įsiteisėja bylos išnagrinėjimo dieną.

Pirmos instancijos teismas gavęs skundą dėl bylos nutraukimo, nors ir sutikdamas su skundo motyvais, negali pats pasinaikinti nutarties, per tris dienas turi ją išsiusti apeliacinės instancijos teismui (CPK 334 str. 2 d. 2 p.).

Apeliacine tvarka yra skundžiamos neįsiteisėjusios pirmosios instancijos teismo nutartys, o CPK nenumato teismo nutarties dalies ar jos motyvų skundimo ribojimų. Teismo nutarties motyvuojamoji dalis yra teismo nutarties dalis, todėl apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, gali panaikinti visą nutartį ar jos dalį ir priimti naują nutartį arba pakeisti teismo nutartį. Iš šių nuostatų daroma išvada, jog gali būti skundžiama tiek visa nutartis, tiek jos motyvuojamoji dalis.

Kadangi nutartis yra visuotinai privalomas teisės aktas (CPK 18 str.). Įsiteisėjusi nutartis, kaip ir sprendimas įgyja nenuginčijamumo savybę – byloje dalyvavę asmenys nebegali teisme pareikšti ieškinio reikalavimų tuo pačiu pagrindu, ginčyti teismo nustatytus faktus ir teisinius santykius (CPK 279 str. 4 d.). Teismo sprendimo, nutarties privalomumas lemia šiam aktui keliamus reikalavimus, todėl procesinis sprendimas turi būti aiškus. Bet koks procesiniame sprendime esantis rašymo apsirikimas, aritmetinė klaida gali tapti kliūtimi tinkamai suprasti ir vykdyti nutartį, todėl įstatymo leidėjas numatė galimybę sprendimą priėmusiam teismui ištaisyti klaidas ir apsirikimus. Teismas padaręs aritmetinę ar rašymo klaidą, kuri nekeičia nutarties esmės, ją gali ištaisyti pats. Tačiau kaip rašoma CPK 276 str. 2 d. procesinį sprendimą priėmęs teismas neturi teisės pats jį panaikinti ar pakeisti, numatanti rašymo apsirikimo ir aritmetinių klaidų, padarytų sprendime, ištaisymą, pabrėžia, kad galimas tik toks padarytų sprendime klaidų ištaisymas, kuris nekeičia sprendimo esmės. Tai reiškia, kad taisant rašymo apsirikimus, aritmetines klaidas, negalima pakeisti sprendime nustatytų faktų, šalių teisių ir pareigų, jų turinio, realizavimo sąlygų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo Nr. 5 „Dėl įstatymų, reguliuojančių teismo sprendimo priėmimo ir išdėstymo tvarką, taikymo teismų praktikoje“ 16 punkte taip pat pabrėžiama, kad gali būti taisomos tik neesminės klaidos, kurios gali ateityje trukdyti įvykdyti sprendimą, ir nurodoma, kad taisytiniais rašymo apsirikimais gali būti laikomi dalyvaujančių byloje asmenų vardų, pavardžių, pavadinimų iškraipymai, klaidos, nurodant valiutą, banko sąskaitos numerį, civilinės būklės akto įrašo numerį bei kiti panašaus pobūdžio netikslumai.

Svarbiausia bylos nutraukimo pasekmė yra nurodyta 294 str. 2 d. kad, nutraukus bylą, neleidžiama vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu.

Taigi nutraukus bylą ne tik užkertamas kelias tolimesnei bylos eigai, bet ir galimybei iškelti tokią bylą ateityje. Todėl civilinė byla gali būti nutraukta tik remiantis įstatyme numatytais pagrindais ir nustatyta tvarka.

1 lentelėje pateikti duomenys apie Panevėžio miesto apylinkės teisme, Panevėžio apygardos teisme ir visos Lietuvos I-osios instancijos teismuose nutrauktas bylas 2007-2008 m.

1 lentelė. 2007-2008 m. išnagrinėtos civilinės bylos

	Panevėžio m. apylinkės teismas		Panevėžio apygardos teismas		I-os instancijos teismai Lietuvoje	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Iš viso gauta bylų	6503	8196	247	317	82591	98359
Nutraukta	371	466	38	42	5864	7098
293.1	3	1	0	0	100	101
293.2	0	2	1	0	7	10
293.3	5	0	7	8	147	239
293.4	154	146	14	13	2469	2678
293.5	187	242	15	20	2099	2779
293.6	0	0	0	0	6	2
293.7	20	19	0	0	209	245
293.8	0	4	0	0	3	10
294.9	8	57	0	0	817	1009

293.1) jeigu byla nenagrinėtina teisme;

293.2) jeigu ieškovas ar pareiškėjas, kurie kreipėsi į teismą, yra nesilaikę tos kategorijos byloms nustatytos ginčo išankstinio sprendimo ne teisme tvarkos ir nebegalima šia tvarka pasinaudoti;

294.3) jeigu yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo ieškinio atsisakymą ar patvirtinti šalių taikos sutartį;

294.4) jeigu ieškovas atsisakė ieškinio ir atsisakymą teismas priėmė;

294.5) jeigu šalys sudarė taikos sutartį ir teismas ją patvirtino;

294.6) jeigu yra įsiteisėjęs arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu;

293.7) jeigu mirus fiziniam asmeniui, kuris buvo viena iš bylos šalių, atsižvelgiant į ginčo teisinius santykius, neleidžiamas teisių perėmimas;

293.8) jeigu likvidavus juridinį asmenį, kuris buvo viena iš bylos šalių, atsižvelgiant į ginčo teisinius santykius, neleidžiamas teisių perėmimas;

293.9) kitais šio Kodekso numatytais atvejais.

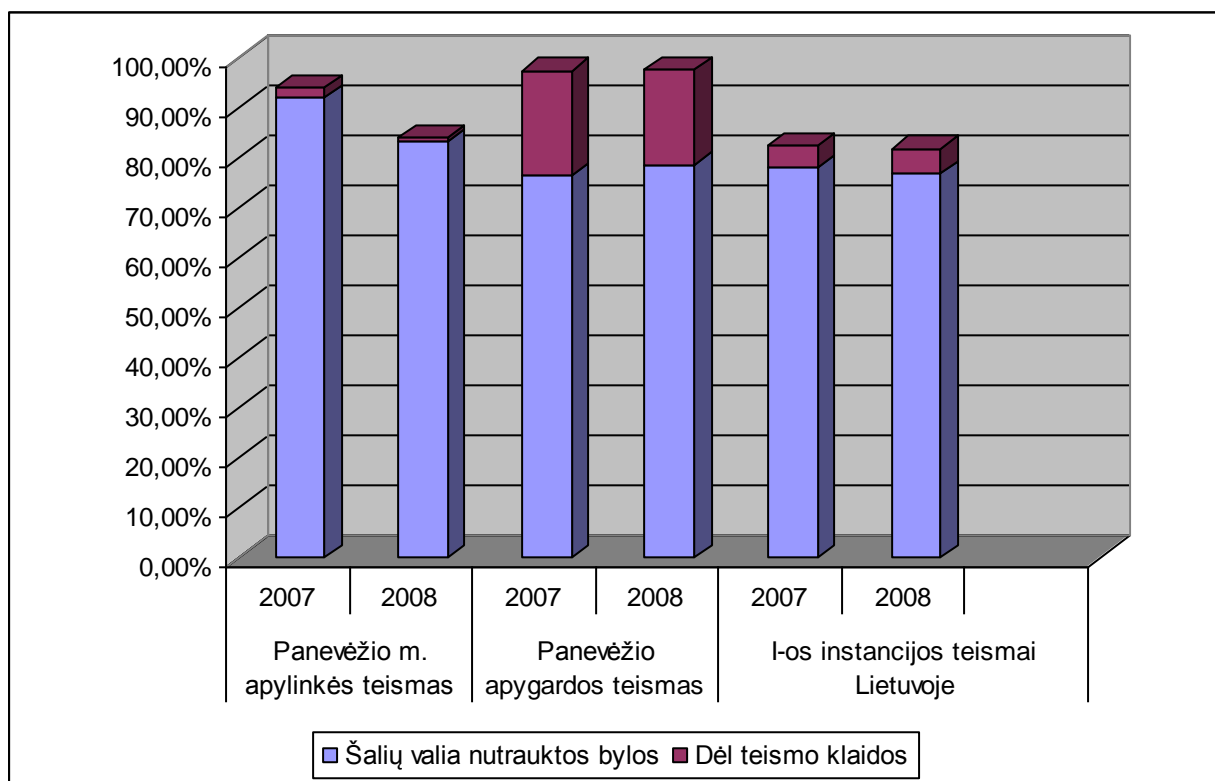
Išanalizavus šioje lentelėje pateiktus duomenis matome, kad visos Lietuvos pirmosios instancijos teismuose 2007 metais buvo nutraukta 7,10 proc. visų iškeltų bylų, 2008 m. ši dalis pakito labai mažai ir sudarė 7,21 proc. Panevėžio miesto apylinkės teismas 2007 metais nutraukė 5,71 proc.,

2008 metais – 5,69 proc. bylų. Du kartus daugiau negu šalies vidurkis bylų nutraukė Panevėžio apygardos teismas: 2007 metais – 15,38 proc., 2008 metais – 13,25 proc.

Svarbu išanalizuoti ar dėl teismo padarytų klaidų, ar šalių pareikštos valios dažniausiai nutraukiamos bylos.

1 schema.

Nutrauktos bylos

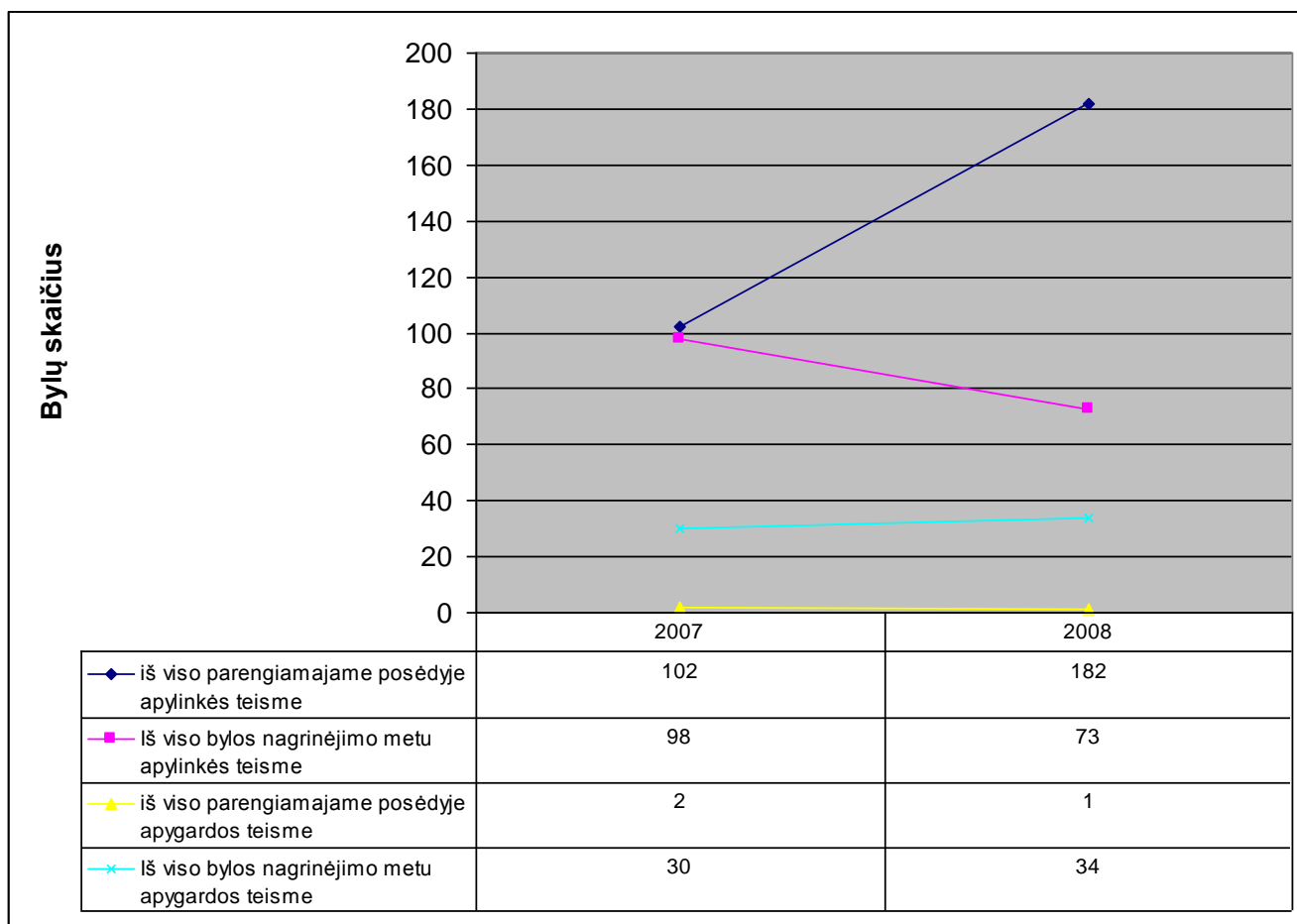
Išanalizavus duomenis matome, kad didžioji dauguma bylų yra nutraukiama šalių valia, t.y. atsisakius ieškinio arba sudarius taikos sutartį. Dėl teismo klaidos nutrauktos bylos sudaro labai nedidelę dalį šių bylų - iki 5 proc., išskyrus Panevėžio apygardos teismą, kuriame ši dalis 2007 m. buvo 21,05 proc., o 2008 metais sumažėjo iki 19,05 proc. Taip pat reikia pastebėti, kad šis teismas taip pat nutraukia dvigubai daugiau bylų negu Lietuvos vidurkis.

Iš pateiktų duomenų matome, kad šalys, tarp kurių kilo ginčas, paprastai net nesvarsto alternatyvų teisminiam ginčo sprendimui pasirinkimo galimybės. Dėl šios priežasties mūsų teisės sistemoje teismams tenka didžiulė ginčų sprendimo našta, o tai savo ruožtu sukelia kitas problemas: ilgai užsitęsiančius teismo procesus, didelius bylinėjimosi kaštus ir visuomenės nepasitenkinimą

teisingumo vykdymo sistema⁶⁸. Panagrinėkime kokioje proceso stadijoje šalys dažniausiai atsisako nuo ieškinio arba sudaro taikos sutartį Panevėžio miesto apylinkės ir Panevėžio apygardos teismuose.

2 schema.

Bylų nutraukimas parengiamojo posėdžio metu ir bylos nagrinėjimo metu

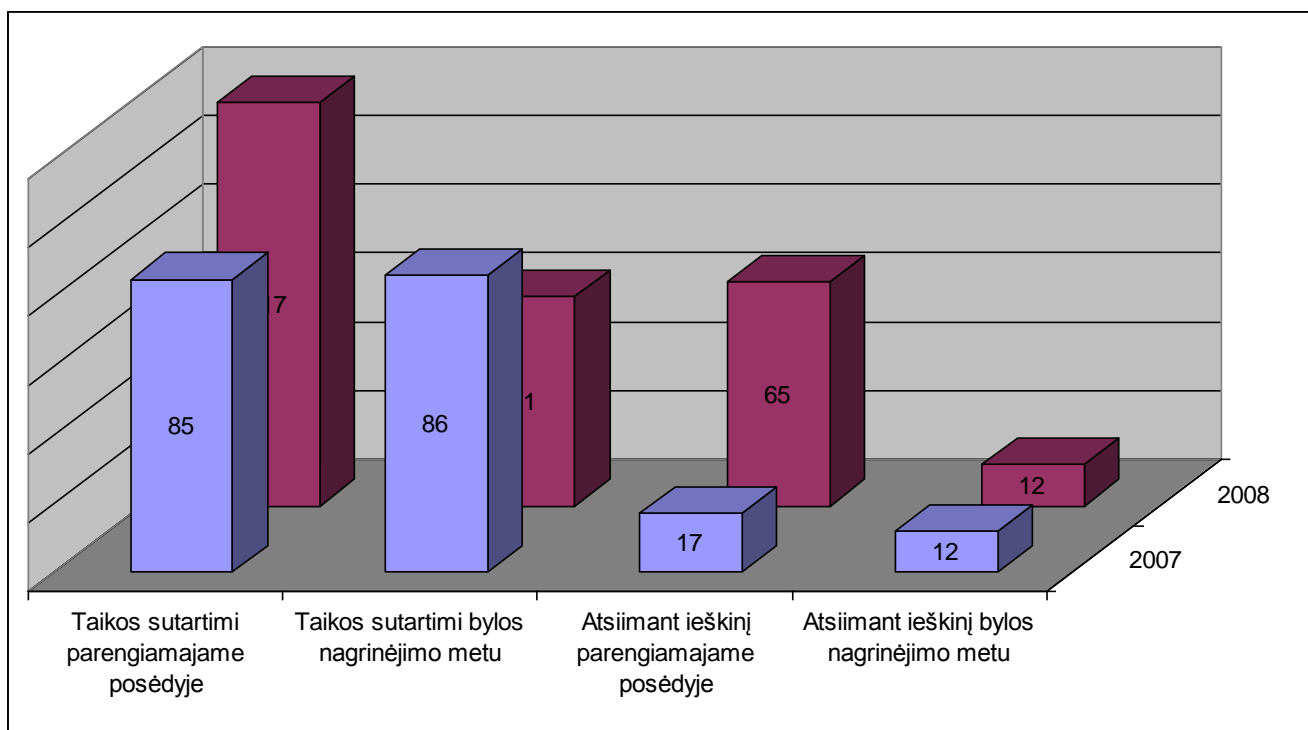

Kaip matome tendencijos mažai kinta Panevėžio apygardos teisme, didžioji dauguma bylų nutraukiama bylos nagrinėjimo metu. Miesto apylinkės teisme priešingai. Akivaizdu, kad parengiamojo posėdžio metu nutraukiama vis daugiau bylų, o nagrinėjimo metu - tokių bylų mažėja.

Detaliau paanalizuokime šalių valia nutraukiamas bylas.

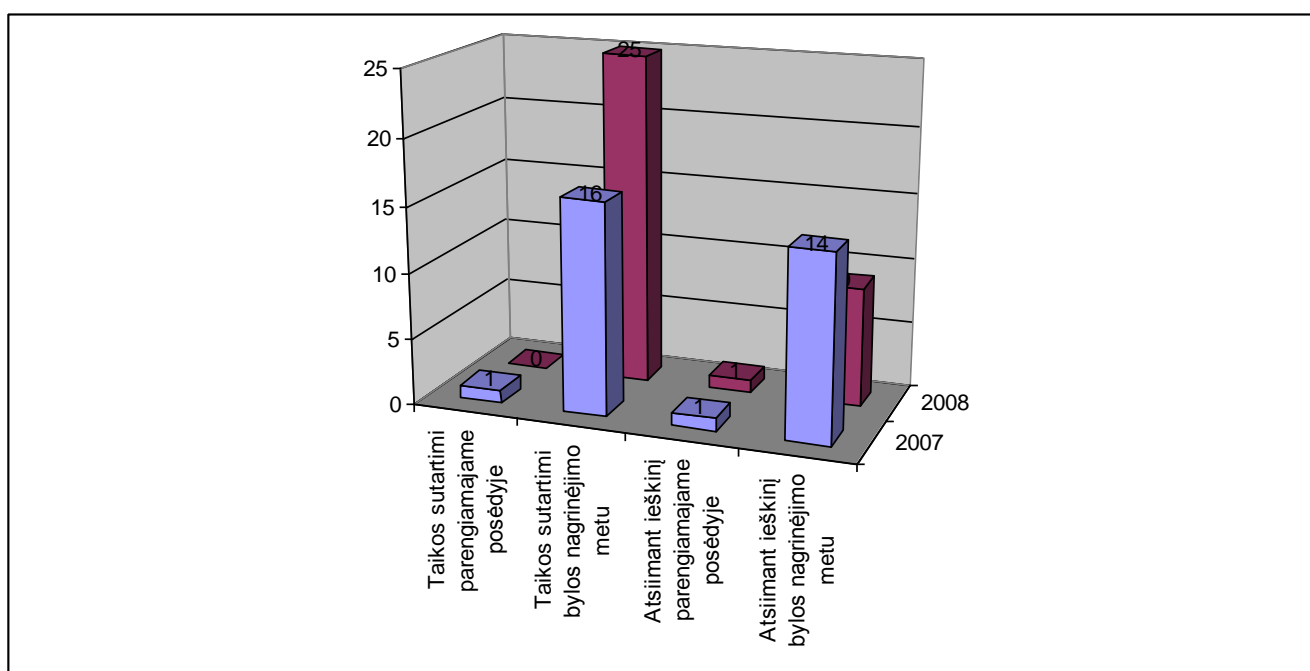
⁶⁸ <http://www.vakarai.lt/article.php?id=132>

Panevėžio miesto apylinkės teisme nutrauktos bylos

Iš pateiktų duomenų matome, kad dažniau buvo sudaromos taikos sutartys. 2007 metais tiek taikos sutarčių, tiek ieškinio atsiėmimo vienodai dažnai pasitaikė parengiamojo posėdžio metu ir bylos nagrinėjimo metu. 2008 metais pradėjo aiškėti tendencija, jog tiek taikos sutarčių sudarymas tiek ieškinio atsisakymas įvyko parengiamojo posėdžio metu.

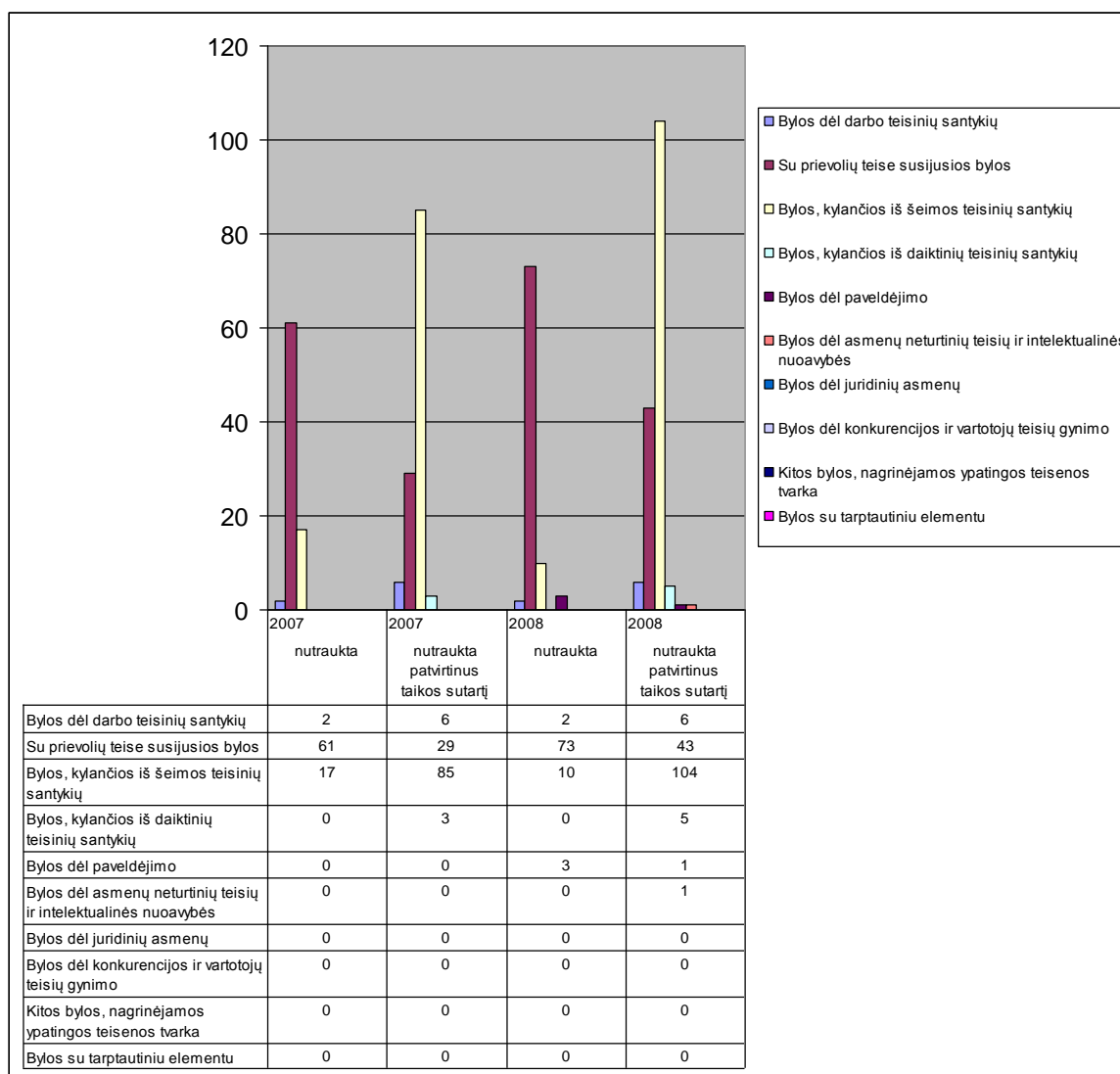
Panevėžio apygardos teisme nutrauktos bylos

Nors Panevėžio apygardos teisme taip pat dažniausiai sudaromos taikos sutartys, tačiau kiti duomenys skiriasi. Bylos dažniau nutraukiamos bylos nagrinėjimo metu, o ne parengiamojo posėdžio metu.

Paanalizuokime bylų nutraukimo priežastis pagal bylos kategorijas Panevėžio apylinkės teisme.

Panevėžio miesto apylinkės teisme 2007-2008 m nutrauktos bylos pagal pasirinktas kategorijas.

Kaip matyti iš duomenų, dažniausiai bylos nutraukiamos su prievolių teise ir su šeimos teisiniais santykiais susijusiose bylose. To priežastis yra, kad vis dėlto šalys siekia ne tik teisinės, bet ir faktinės taikos, mano, kad tokiu būdu išspręstas ginčas neužkirs kelio tolimesniam bendravimui padės atstatyti gerus šalių tarpusavio santykius.

Nors teismo nutartys nutraukti bylą yra retai skundžiamos apeliacinei instancijai, apžvelgiant Apeliacinio teismo ataskaitą⁶⁹ matome, kad pasitaiko pažeidimų ir sprendžiant proceso nutraukimo klausimus. 2008 m. ataskaitoje matyti, kad Apygardos teismai penkiose bylose padarė klaidų sprendžiant proceso nutraukimo klausimus. Pvz. Vilniaus apygardos teismas nepagrįstai nesivadovavo CPK 293 straipsnio 1 punktu ir nenutraukė administraciniam teismui priskirtos bylos. Paaiškėjus, kad iškelta byla nepriskirtina bendrosios kompetencijos teismo kompetencijai, apygardos teismas negalėjo pagal analogiją taikyti CPK 34 straipsnio ir šią bylą perduoti administraciniam teismui, nes pagal minėtą normą yra pašalinami teisingumo taisyklių pažeidimai, o ne priskirtinumo. Todėl pirmosios instancijos teismas nesilaikė suformuotos teisminės praktikos, nes Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad kai bendrosios kompetencijos teismas negali pats išspręsti bylos iš esmės ir neturi teisės bylą perduoti nagrinėti administraciniam teismui, pagal CPK nustatytą reglamentavimą jis turi teisę bylą užbaigti be teismo sprendimo. Toks bylos užbaigimas neturi užkirsti kelio suinteresuotam asmeniui, nepažeidžiant ABTĮ nustatytos tvarkos ir sąlygų, pareikšti tapatų reikalavimą administraciniame teisme. Remiantis CPK 293 straipsnio 1 punktu, tokia civilinė byla turi būti nutraukta kaip nenagrinėtina bendrosios kompetencijos teisme⁷⁰. Pirmosios instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė CPK 34 straipsnio pirmosios dalies ir antrosios dalies 4 punkto nuostatas, kadangi byla turėjo būti nutraukta CPK 293 straipsnio 1 punkto pagrindu⁷¹.

Vienoje byloje netinkamai taikytas bylos nutraukimo pagrindas – reikalavimas laikytis išankstinės ginčo sprendimo tvarkos: pirmosios instancijos teismas, nutraukdamas civilinę bylą CPK 293 straipsnio 2 punkto pagrindu, neteisingai išaiškino teisės normas, reglamentuojančias pretenzijų pateikimo terminus, jų rūšį, trukmę, eigos pradžią, atnaujinimo galimybes bei pagrindus⁷². Dvejuose bylose nepagrįstai nutraukta byla remiantis tuo, kad tapati byla jau išnagrinėta:

Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad apygardos administracinio teismo nutartis nutraukti bylą nėra tas teismo procesinis dokumentas, įvardintas CPK 293 straipsnio 3 punkte, kurio pagrindu būtų galima nutraukti civilinę bylą⁷³.

⁶⁹ Teisėjų seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga (Apylinkių teismų teisėjų, turinčių iki 5 metų teisėjo darbo stažą). Teisingumo ministerijos mokymo centras, Molėtai, 2009 m. rugsėjo 14-18 d.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2007, 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2007, 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-245/2007.

⁷¹ Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 2-483/2008.

⁷² Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 2A-451/2008.

⁷³ Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 2A-121/2008

Vilniaus apygardos teismas nepagrįstai nutraukė bylą CPK 293 straipsnio 3 punkto pagrindu, nes ieškiny, pareikštas šioje byloje, nebuvo tapatus kitoje civilinėje byloje pareikštam ieškiniui (Nr. 2-534/2008). Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmoji byla nutraukta tinkamai neįvertinus, ar sudaryta taikos sutartis neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatomis ar viešajam interesui: kadangi pirmosios instancijos teismas, sprenddamas byloje šalių sudarytos taikos sutarties tvirtinimo klausimą, išvadą, kad šios taikos sutarties sąlygos neprieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis ir viešajam interesui, pagrindė išimtinai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 4 d. nutartimi, kuri pagal CPK 371 straipsnio 3 dalies nuostatą neteko teisinės galios (buvo panaikinta) iš esmės nesprendžiant šio klausimo, negalima teigti, kad tokia išvada yra pagrįsta. Todėl klausimas, ar byloje šalių sudaryta taikos sutartis neprieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis ir viešajam interesui, iš esmės liko neišspręstas. Vilniaus apygardos teismas, sprenddamas šalių sudarytos taikos sutarties tvirtinimo klausimą, pažeidė proceso teisės normas, nustatančias byloje priimtų sprendimų galiojimą atnaujinus procesą byloje, bei reikalaujančias, tvirtinant taikos sutartį, kaskart patikrinti, ar toks veiksmas neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatomis ar viešajam interesui⁷⁴.

2007 m. išnagrinėtų civilinių bylų pagal apeliacinius ir atskiruosius skundus apžvalgoje pažeidimų ir sprendžiant proceso nutraukimo klausimus nenustatyta.

Autorei atlikus pirmos instancijos teismo 2007-2008 m. nutrauktų bylų tyrimą, paaiškėjo, kad 2007 metais dvi nutartys, nutraukti bylą, apskūstos apeliacinei instancijai. Vienoje byloje nustatyta, kad I-osios instancijos teismas buvo nepagrįstai sumažinęs atstovavimo išlaidos, t.y.netinkamai taikė CPK 98 str. 2 d normas, todėl nutartis dėl dalyje dėl bylinėjimo išlaidų priteisimo keistina, jas didinant, kitoje dalyje bylą nutraukiant, pažeidimų nenustatyta. 2008 m. yra apskūstos trys pirmosios instancijos teismo nutartys bylą nutraukti. Vienoje byloje nustatyta, kad taikos sutartis byloje sudaryta nesilaikant visų įstatymo reikalavimų (CK6.983 str.). Į bylos nagrinėjimą nebuvo įtraukta ieškovo atstovė, nebuvo pateiktas įgaliojimas, todėl teismo posėdyje nebuvo išreikšta tikroji ieškovo valia, apie taikos sutarties sąlygas jis sužinojo, jau po posėdžio, be to taikos sutartimi buvo išspręsti tokie reikalavimai, kurių byloje nėra, todėl nutartis naikintina⁷⁵. Kitose nutartyse pažeidimų nenustatyta.

⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo nutartis Nr. 2-599/2008

⁷⁵ Panevėžio apygardos teismo nutartis Nr. 2S-274-280/2008

IŠVADOS

1. Civilinių bylų nutraukimas yra svarbi bylos užbaigimo forma, leidžiantis užbaigti bylą nepriimant sprendimo iš esmės. Teismas šią bylos užbaigimo formą gali taikyti tik įstatyme numatytais atvejais, kai asmuo neturi teisės kreiptis teisminės gynybos arba bylos nagrinėjimo metu atsiradus aplinkybėms trukdančioms ją išnagrinėti.
2. Civilinės bylos nutraukimas, tai proceso baigimo forma neduodanti atsakymo į pareikštą reikalavimą iš esmės ir atima teisę pakartotinai kreiptis į teismą, su tapačiu ieškiniu ateityje.
3. Bylos nutraukimo pagrindai skirstomi į: egzistuojantys iki kreipimosi į teismą ir atsirandantys bylos nagrinėjimo metu. Pirmosios grupės pagrindai parodo, kad neteisėtai procesas buvo pradėtas dėl teisėjo klaidos, todėl bylos nutraukimas atlieka savireguliacinę funkciją, ištaisomos teismo klaidos, padarytos priimant ieškinį. Siekiant išvengti vienos iš teismo klaidų, siūlau patobulinti Liteko sistemą kuri, sudaranti galimybę bylos registravimo teisme metu, t.y. dar iki ieškinio, prašymo, skundo ar pareiškimo priėmimo, nustatyti ar fizinis asmuo yra miręs, o juridinis - likviduotas.
4. Antrosios grupės pagrindai atsiranda dėl šalių valios ar objektyvių aplinkybių, kurios daro procesą negalima ar reikalingą.
5. Autorės atlikto tyrimo metu, ištyrus Lietuvos pirmos instancijos teismų 2007-2008 m. nutrauktas bylas, nustatyta, kad dažniausiai procesas prasideda teisėtai ir bylos yra nutraukiamos ne dėl teismo klaidos, bet dėl šalių valios ieškovui atsisakius ieškinio arba patvirtinus taikos sutartį.
6. Magistro darbo hipotezė buvo iškelta atlikus dviejų pirmos instancijos teismų 2007-2008 nutarčių dėl bylos nutraukimo tyrimą, iš kurio paaiškėjo, kad daugiausia bylų nutraukiama, teismui patvirtinus taikos sutartį. Atlikus visos Lietuvos pirmos instancijos teismų 2007-2008 nutarčių dėl bylos nutraukimo tyrimą, paaiškėjo, kad hipotezė nepasitvirtino. Nustatyta, kad 2007 m. daugiausiai bylų buvo nutraukta ieškovui atsisakius ieškinio, o 2008 m. - teismui patvirtinus taikos sutartį.
7. Taikos sutartimi dažniausiai baigiamos bylos kilusios iš šeimos ir prievolių teisinių santykių. To priežastis yra, kad vis dėlto šalys siekia ne tik teisinės, bet ir faktinės taikos, mano, kad tokiu būdu išspręstas ginčas neužkirs kelio tolimesniam bendravimui.

8. Dažniausiai ieškinio atsisakoma, jei iki teismo posėdžio yra patenkinami ieškovo reikalavimai arba išnyksta ar pasikeičia ieškinio pagrindas, t.y. faktinės aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo reikalavimą.
9. Galima konstatuoti, kad paskutiniaisiais metais dauguma bylų nutraukiama ne dėl teismo klaidos, o dėl šalių valios. Tai rodo, kad pasikeitė bylų nutraukimo tendencija, anksčiau dažniausiai buvo ištaisoma teismo padarytos klaidos, dabar dažniau realizuojamas šalių dispozityvumo principas.
10. CPK nepateikia baigtinio bylos nutraukimo sąrašo bet nurodo, kad bylą galima nutraukti ir kitais CPK nurodytais pagrindais, tai sudaro sąlygas teismams šį sąrašą aiškinti plečiamai ir nutraukti bylas nesant įstatyminio pagrindo.
11. Siūlytina LR CPK 293 str. papildyti kitais CPK numatytais bylos nutraukimo pagrindais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-226
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės Žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.
5. Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 101-2300
6. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas 1994 m. gegužės 31 d. Nr.I-480 Vilnius (Lietuvos Respublikos 2002 m. sausio 24 d. įstatymo Nr. IX-732 (nuo 2002 m. gegužės 1 d.) (Žin., 2002, Nr. 17-649) redakcija)
7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-139.
8. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais. Vilnius: Mintis, 1982.
9. Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos ir sąjunginių respublikų civilinio proceso pagrindai// Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1961, Nr. 36.
10. Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo 1940 m. lapkričio 6 d. įsakas “Dėl laikino taikymo RTFSR baudžiamųjų, civilinių ir darbo įstatymų Lietuvos, Latvijos ir Estijos Tarybų socialistinių respublikų teritorijose”// Lietuvos TSRS įstatymų, Aukščiausios tarybos įsakų ir Vyriausybės nutarimų chronologinis rinkinys (I tomas). Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla,1956.
11. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas veikia LTSR teritorijoje. Oficialus tekstas su pakeitimais 1954 01 01 ir su pastraipsniu susistemintos medžiagos priedu. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1954
12. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
13. Europos Tarybos Ministrų kabineto rekomendacija Nr.R(86) 12

14. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika (I tomas). Vilnius: teisinės informacijos centras. 2005.
15. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika (III tomas). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
16. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinis procesas. I dalis. Vilnius: Justitia, 2004.
17. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinis procesas. II dalis. Vilnius: Justitia, 2005.
18. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004
19. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Antroji ir trečioji dalys. Vilnius: Justitia, 2005.
20. Lietuvos TSR Civilinio proceso kodekso komentaras / Žėruolis J., Vitkevičius P., Gruodis M., Čapskis M., Vėlyvis S. ir kt. Vilnius: Mintis, 1980.
21. Mikelėnas V. Civilinis procesas. I-II dalys. Vilnius: Justitia, 1997.
22. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999.
23. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia 2002.
24. Vėlyvis S. Civilinių bylų užbaigimas, nepriėmus sprendimo iš esmės // Socialistinė teisė. 1969.
25. Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos. S.Vėlyvis, G.Abromavičienė Jurisprudencija 69(61) 2005 m. Vilnius.
26. Vėlyvis.S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje // Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. – Vilnius, 2006.
27. Tarybinė civilinio proceso teisė. Žėruolis J., Rasimavičius P., Staskonis V. Vėlyvis S. ir kt. Vilnius: Mintis, 1983.
28. Гражданский процесс. Учебник/Под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота.—М.: «ПРОСПЕКТ», 1998.
29. Гражданский процесс: Учебник/ Под ред. Чечина Н. А., Чечота Д. М.- Москва, Юридическая литература, 1968.
30. Гражданское процессуальное законодательство. Комментарий, Под ред. Юков М. К., Москва, Юридическая литература, 1991.

31. Гражданский процесс: Учебник Ответств. ред. В. В. Ярков. Издательство WoltersKluwer, Москва, 2005.
32. Гражданский процессуальный кодекс, Строев А. И. Москва, 1925.
33. Гражданский процесс, Под ред. Клейман А. Ф., Москва, 1940.
34. Комиссаров, К. И. Основания прекращения дела судом второй инстанции по советскому гражданскому процессуальному праву /К.И. Комиссаров. //Правоведение. -1960. - № 3. - С. 130 – 134.
35. Пучинский, В. К. Признание стороны в советском гражданском процессе, Госюриздат, 1955, С.17.
36. Веливис С. И. Оставление судом первой инстанции гражданского дела без рассмотрения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва – 1971.
37. Веливис С. И. Некоторые вопросы оставления иска без рассмотрения. Известия высших учебных заведений. Правоведение 4. Издательство Ленинградского университета 1966. С. 69-75.
38. Власов А.А. Гражданское процессуальное право: Учебник. – М.: ТК Велби, 2003.
39. Teisėjų seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga (Apylinkių teismų teisėjų, turinčių iki 5 metų teisėjo darbo stažą). Teisingumo ministerijos mokymo centras, Molėtai, 2009 m. rugsėjo 14-18 d.
40. Lietuvos teismų informacinės sistemos nuostatai. Patvirtinta teismų tarybos 2006 m. vasario 11 d. nutarimu Nr. 13P-435 <http://www.teismai.lt/lt/teismai/naudingi-teises-aktai>
41. <http://www.vakarai.lt/article.php?id=132>

Teismų praktika:

1. Teismo Aukščiausiojo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 5 “ Dėl įstatymų, reguliuojančių teismo sprendimo priėmimo ir išdėstymo tvarką, taikymo teismų praktikoje“.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-203/2000; M. J. v. K. B., kategorija 37.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-595/2000 m.; V. B. v. N. V., M. B., L. S., T. D., E. B., kategorija 38.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kasyba“ v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“, Nr. 3K-7-861/2001, kategorija 84; 88; 90; 92; 95.1; 107.2.2.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje ; P. E. D., A. D. v. Generalinė prokuratūra; bylos Nr. 3K-7-518/2002 m., kategorijos 85.1.; 126.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-1158/2003 m.; V. D. ir D. D. v. P. V. Š. ir E. Š., kategorijos 25.4; 94.5.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-1186/2003; Klaipėdos apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. A. S., kategorija 21.2.2.6.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės mėn. 20 d. konsultacija Nr. A3-106
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-476/2004; UAB „Telšių viešbutis“ v. V.J., kategorija 25.8.1; 45.9.3; 104.
10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-343/2004; A. Š. v. Lietuvos advokatų taryba, kategorija 116; 104.
11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-78/2005; . Č., E. S., R. J., I. Č. v. UAB „Parex lizingas“, kategorija 118.1.
12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2- 488/2005 m.; BUAB „Deglita“ v. L. Karpalavičiaus IĮ „Talka“, kategorija 116.5.3.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2005; Panevėžio apskrities viršininko administracijos Lavėnų pensionatas v. Pasvalio rajono savivaldybės Socialinės paramos skyrius ir kt., kategorijos: 32.8, 82.3, 118.7.
14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-81/2006; Bankrutuojanti UAB „Šilmeta“ v. Ribotos atsakomybės užsienio bendrovė „Grandor“, kategorijos 118.4, 94.2.1.

15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2- 92/2006; UAB „Aljos statyba“ v. I. N. , J. V. , L. S., kategorija 121.20.
16. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-158/2006; Kauno apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. LAB „Vidurdienis“, kategorijos 124.3; 126.6; 27.8.2; 126.7.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K–3–397/2006; Spaudos rūmų aukštuminio pastato savininkų bendrija „Spaudos rūmai“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus apskrities viršininke administracija, kategorija 109.
18. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-32/2006 m.; S. Juodelis v. VĮ „Valstybės turto fondas“, kategorija 35.6.2.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-458/2006, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija v.A. L. kat. 20.1; 94.2.1; 118.3.
20. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-693/2006; Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atstovaujama valstybės įmonės Turto fondo v. S. S., V. M., A. P., G. P., V. V., R. P. ir kt., kategorijos 95.5; 113.6.1.3; 125.10.1.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje; N. Š. V. techninių paslaugų kooperatinei bendrovei „Kotenas“, bylos Nr. 3K-3-486/2007, kategorijos 72; 118.3;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2007; A. D. v. R. D. ir Vilniaus apskrities viršininke administracija ir kt., kategorija 109;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007; VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“, kategorijos 21.4.1.1; 132.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-142/2007; S. N. v. Švedijos Karalystės ambasada, Procesinio sprendimo kategorijos: 118.1; 130.1.4.

25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-208/2007; UAB „Lamberta“ v. Klaipėdos apskrities viršininko administracijos Laugalių pensionatui, UAB „Šilumininkas“ ir kt., kategorija 118.2.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-336/2007; Bankrutavusi R. M. stomatologinė klinika v. bankrutuojanti UAB „Ratio“ ir kt., kategorija 118.4.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2007; G. B. ir P. J., atstovaujamo įstatyminės atstovės G. B. v. Z. J, kategorija 44.5.2.6.
28. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008m. sausio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2S-21-102/2008; UAB “Sekundės redakcija” v. UAB “Panevėžio balsas”, kategorija 99.9.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-152/2008; V. J. irk t. v. West Atlantic Fishing Company Ltd. ir kt., kategorijos 4.3; 14.1; 14.5.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-38/2008; Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Lietuvių katalikų mokytojų sąjunga ir kt., kategorijos: 24.2; 24.3; 27.3.1.1.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-285/2008; V. U. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, kategorijos 114.9.3.2; 118.1.
32. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-384/2008; V. P. v. UAB „Kerida“, kategorija 126.2.
33. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-451/2008; UAB „Omnitel“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir kt., kategorijos 118.2, 69.
34. Vilniaus apygardos teismo civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008m. liepos 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2S-489-186/08; TEO LT v. D. V., B. I., kategorijos 99; 118.9.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2008; . O. ir A. O. V. UAB „Didelis plusas“, kategorija 26.6; 26.7; 44.2.4.2; 99.5; 114.11; 118.2.
36. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-708/2008; UAB „Restalita“ v. G. C. S., kategorija 106.8.2.
37. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-758/2008; R. V. v. AB „Autrolis“ ir kt., kategorija 106.8.4.
38. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 spalio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2S-444-198/2008; J.K. v.E.K ir k t., kategorijos 99.3; 121.14; 122.4.
39. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1126-555/2006; SĮ „Namų priežiūra“ v. R. L. B., kategorijos 117.1; 118.7.
40. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-814/2008; UAB „Amber golf club“, E. Ž. ir A. M., kategorijos 72, 103.4.
41. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2 – 764/2008; L. S. v. Rusijos Federacija, kategorija 106.8.1.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2009; VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“ ir kt., kategorijos 21.4.1.1; 42.8; 132.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2009;P.S. v.Z.S.;procesinio sprendimo kategorijos: 96.1; 114.8.2; 128.2.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2009; S. P. v. AB „Mažeikių nafta“, kategorijos: 18.2.2; 99.1.5;125.7.
45. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-570/2009; V. Ž. V. Palangos miesto savivaldybė, kategorija 122.1.

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje 3K-3-296/2009; P. Š. v. A. D., kategorijos: 23; 34.5; 121.21.

SANTRAUKA

Paprastai kiekviena civilinė byla teisme, baigiama, išnagrinėjus ją iš esmės ir priėmus sprendimą. Civilinio proceso įstatymai numato dvi bylos užbaigimo formas nepriėmus teismo sprendimo: bylos nutraukimas ir ieškinio palikimą nenagrinėto.

Tyrimo objektas. Civilinių bylų nutraukimo institutas ir jo praktiniai aspektai LR teismų procesiniuose sprendimuose. Šiuo tyrimu norėta išanalizuoti ir įvertinti ieškinių bylų nutraukimo teisinio reguliavimo esminius teorinius bei praktinius klausimus, kadangi pastaraisiais metais nutrauktų civilinių bylų skaičius yra pastovus, tačiau kinta bylos nutraukimo tendencija. Magistro baigiamajame darbe mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų lyginamosios ir sisteminės analizės metodu išanalizuota civilinių bylų nutraukimo samprata, jos tikslai, atskleisti civilinių bylų nutraukimo pagrindai. Siekiant išsiaiškinti kaip kinta bylos nutraukimo pagrindų tendencijos buvo atliktas empirinis matematinės duomenų analizės metodas, jo pagalba nustatytas civilinių bylų nutraukimo pagrindų dėsningumas, paplitimą bei dinamiką. Empirinio tyrimo duomenys parodė, kad nutrauktų bylų skaičius išlieka pastovus, tačiau kinta bylos nutraukimo pagrindų, susijusių su padarytomis teismo klaidomis sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą, santykis su kitais bylos nutraukimo pagrindais, atsiradusiais po bylos iškėlimo teisme. Dauguma bylų nutraukiama ne dėl teismo kaltės, o dėl šalių valios. Empirinio tyrimo duomenys nepatvirtino hipotezės, nes tyrimo metu nustatyta, kad 2007 m. daugiausiai bylų buvo nutraukta ieškovui atsisakius ieškinio, o 2008 m. - teismui patvirtinus taikos sutartį.

Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados ir literatūros sąrašas.

SUMMARY

Commonly every civil case which is brought to court is over when it is inspected substantially and the decision is made. This Master's Work analyses problems due to an institution of closing a civil case without taking a judgement. Mentioned institution consists of two forms: discontinuance of a civil case and a claim left uninvestigated.

Analysis object. An institution of closing cases' and its practical dimensions in the procedural decisions of the courts of The Republic of Lithuania.

In this Master's Work pursued to traverse a subject and to evaluate nonsuit claims' legal regulatory substantial theoretical and practical questions, because in recent years the number of the nonsuit civil cases is constant, but the tendency is changeable.

In this Master's Work applying the method of comparative and systemic analysis of scientific literature and legal documents, the conception of nonsuit civil cases, its purposes and basics are analyzed. To expose how the tendency of nonsuit civil cases is changing the method of mathematical data analysis was performed and the regularity, spread and dynamics of nonsuit civil cases was stated. Data of empirical research revealed that the number of nonsuit civil cases remains constant, but the proportion between the basics of nonsuit civil cases which are connected with court's mistakes while judging plaintiff's claim and the basics of the nonsuit civil cases which occur after the case was brought to the court is changeable. Majority of the nonsuit cases emerges not by the court's fault, but in accordance of both sides. Empirical research data didn't confirm the hypothesis and revealed that in 2007 majority of the civil cases were dismissed due to plaintiff's will, but in 2008 due to the peace agreement which was justified by the court.

Masters' Work concludes preface (lead in), three parts, findings, literature list.